ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Θεματικό δελτίο

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

Η ρύθμιση του ηλεκτρονικού εμπορίου βρίσκεται στο επίκεντρο της οδηγίας 2000/31/ΕΚ [1], για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά, η οποία θεσπίζει τους κανόνες σχετικά με τις απαιτήσεις για την εγκατάσταση και πληροφόρηση των φορέων παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, καθώς και την ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών.

Ωστόσο, το ηλεκτρονικό εμπόριο άπτεται διαφόρων τομέων της οικονομικής ζωής οι οποίοι δεν υπόκεινται στις ρυθμίσεις της εν λόγω οδηγίας, όπως τα τυχηρά παίγνια, τα ζητήματα σχετικά με συμφωνίες ή πρακτικές διεπόμενες από τη νομοθεσία περί συμπράξεων καθώς και η φορολογία (βλ. άρθρο 1, παράγραφος 5, της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, το οποίο ορίζει τον σκοπό και το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας). Ομοίως, τα δικαιώματα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα, τα δικαιώματα επί εμπορικών σημάτων, η προστασία των καταναλωτών και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εμπίπτουν στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου, αλλά διέπονται από ένα σύνολο ειδικών οδηγιών και κανονισμών.

Το παρόν θεματικό δελτίο παρουσιάζει μια συνολική επισκόπηση της σχετικής νομολογίας. Για τον σκοπό αυτό, κατατάσσει τις κύριες αποφάσεις που αφορούν αυτούς τους τομείς σε δύο ενότητες, ήτοι, αφενός, στις σχετιζόμενες με τις συμβατικές υποχρεώσεις μεταξύ των μερών, και αφετέρου, στις σχετιζόμενες με τη διαμόρφωση του πλαισίου του ηλεκτρονικού εμπορίου.

1 Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») (ΕΕ L 178 της 17.7.2000, σ. 1).

I. Οι συμβατικές υποχρεώσεις μεταξύ των μερών

1. Σύναψη της σύμβασης

Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419)

Η εταιρία Content Services διατηρούσε υποκατάστημα στο Mannheim (Γερμανία) και πρότεινε διάφορες ηλεκτρονικές υπηρεσίες σε απευθείας σύνδεση (on line) στην ιστοσελίδα της, η οποία εμφανιζόταν στη γερμανική γλώσσα και ήταν επίσης προσβάσιμη από την Αυστρία. Ειδικότερα, από την ιστοσελίδα αυτή ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί ηλεκτρονική παραγγελία δωρεάν λογισμικών ή δοκιμαστικών εκδόσεων λογισμικών επί πληρωμή. Πριν υποβάλουν την παραγγελία τους, οι χρήστες του διαδικτύου, ήταν υποχρεωμένοι να συμπληρώσουν αίτηση εγγραφής και, σημειώνοντας σχετικό τετραγωνίδιο περιλαμβανόμενο στην αίτηση, να δηλώσουν ότι αποδέχονται τους γενικούς όρους πώλησης και ότι παραιτούνται από το δικαίωμά τους υπαναχώρησης.

Οι πληροφορίες αυτές δεν παρουσιάζονταν απευθείας στους χρήστες του διαδικτύου. Ωστόσο, οι χρήστες μπορούσαν να τις εμφανίσουν κάνοντας κλικ σε σύνδεσμο ο οποίος βρισκόταν στη σελίδα την οποία συμπλήρωναν προκειμένου να συνάψουν την εν λόγω σύμβαση. Η σύναψη σύμβασης ήταν αδύνατη χωρίς να σημειωθεί το εν λόγω τετραγωνίδιο. Στη συνέχεια, ο ενδιαφερόμενος χρήστης λάμβανε από την Content Services μήνυμα το οποίο δεν περιείχε καμία πληροφορία σχετικά με το δικαίωμα υπαναχώρησης, αλλά περιελάμβανε εκ νέου σύνδεσμο μέσω του οποίου μπορούσε να εμφανίσει τις σχετικές πληροφορίες. Το Oberlandesgericht Wien (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Βιέννης, Αυστρία) υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7/ΕΚ [2]. Ζήτησε να διευκρινιστεί αν εμπορική πρακτική με την οποία καθίσταται δυνατή η πρόσβαση του καταναλωτή στις προβλεπόμενες από τη διάταξη αυτή πληροφορίες μόνο μέσω υπερσυνδέσμου περιλαμβανόμενου σε ιστοσελίδα της οικείας επιχείρησης πληροί τις απαιτήσεις της εν λόγω διάταξης.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7/ΕΚ έχει την έννοια ότι η εμπορική αυτή πρακτική δεν πληροί τις απαιτήσεις της εν λόγω διάταξης, καθόσον οι πληροφορίες αυτές ούτε έχουν «δοθεί» από την επιχείρηση αυτή ούτε έχουν «ληφθεί» από τον καταναλωτή και ότι ιστοσελίδα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «μόνιμο υπόθεμα».

Συγκεκριμένα, ο καταναλωτής πρέπει να λαμβάνει την επιβεβαίωση των εν λόγω πληροφοριών, χωρίς να απαιτείται ενεργητική συμπεριφορά εκ μέρους του. Περαιτέρω, προκειμένου μια ιστοσελίδα να θεωρηθεί μόνιμο υπόθεμα, πρέπει να διασφαλίζει στον καταναλωτή, κατά τρόπο ανάλογο με την έντυπη μορφή, την κατοχή των πληροφοριών που αναφέρονται στη διάταξη αυτή, ώστε αυτός να έχει τη δυνατότητα να προβάλει, εφόσον απαιτηθεί, τα δικαιώματά του. Συναφώς, πρέπει να παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα αποθήκευσης των εν λόγω πληροφοριών που του απευθύνονται προσωπικώς, να διασφαλίζει το αμετάβλητο του περιεχομένου τους καθώς και τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές για ικανό χρονικό διάστημα

2 Οδηγία 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144 της 4.6.1997, σ. 19).

και να παρέχει στους καταναλωτές τη δυνατότητα αναπαραγωγής τους ακριβώς ως έχουν (σκέψεις 35, 42, 43, 50, 51 και διατακτ.).

Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2017, BAWAG (C-375/15, EU:C:2017:38) [3]

Η τράπεζα BAWAG, η οποία ασκούσε δραστηριότητες σε ολόκληρη την Αυστρία, χρησιμοποιούσε τυποποιημένη συμβατική ρήτρα για την πρόσβαση των καταναλωτών στις τραπεζικές υπηρεσίες μέσω διαδικτύου (e-banking).

Κατά την εν λόγω ρήτρα, «οι πληροφορίες και οι διευκρινίσεις που η τράπεζα οφείλει να παρέχει ή να θέτει στη διάθεση των πελατών της θα διαβιβάζονται είτε ταχυδρομικώς είτε διά της ηλεκτρονικής οδού, στο πλαίσιο του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking)». Οι πληροφορίες μπορούσαν να διαβιβαστούν μέσω συστήματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ενσωματωμένου στους λογαριασμούς ηλεκτρονικής τραπεζικής. Οι καταναλωτές μπορούσαν να συμβουλεύονται, να αναπαράγουν και να τηλεφορτώνουν τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα μηνύματα που βρίσκονταν στις θυρίδες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των λογαριασμών ηλεκτρονικής τραπεζικής «e-banking» παρέμεναν εκεί χωρίς τροποποίηση και δεν σβήνονταν τουλάχιστον για όσο χρόνο χρειαζόταν για την ενημέρωση των καταναλωτών, ώστε αυτοί να μπορούν να τα συμβουλευθούν και να τα αναπαραγάγουν αυτούσια, είτε σε ηλεκτρονική είτε σε έντυπη μορφή. Ωστόσο, οι καταναλωτές δεν ενημερώνονταν με άλλον τρόπο για τη λήψη νέου μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, προκειμένου να διευκρινιστεί αν το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64/ΕΚ [4], σε συνδυασμό με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας, έχει την έννοια ότι μια πληροφορία η οποία αποστέλλεται μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ενσωματωμένης σε πλατφόρμα ηλεκτρονικής τραπεζικής «παρέχεται σε σταθερό μέσο».

Κατά το Δικαστήριο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ορισμένοι ιστότοποι μπορούν να χαρακτηριστούν «μέσα ανθεκτικά στον χρόνο» κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας (σκέψεις 43-45).

Ωστόσο, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου οι οποίες γνωστοποιούνται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών στον χρήστη των υπηρεσιών αυτών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου παρέχονται επί μέσου ανθεκτικού στον χρόνο, μόνον αν συντρέχουν οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις:

– ο οικείος ιστότοπος παρέχει αποκλειστικά στον χρήστη αυτόν τη δυνατότητα να αποθηκεύει και να αναπαράγει τις πληροφορίες με τέτοιον τρόπο ώστε να μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτές για όσο χρόνο χρειάζεται·

3 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2017, σ. 71.

4 Οδηγία 2007/64/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ, 2005/60/ΕΚ και 2006/48/ΕΚ, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/ΕΚ (ΕΕ L 319 της 5.12.2007, σ. 1).

– η διαβίβαση των πληροφοριών αυτών συνοδεύεται από ενεργή συμπεριφορά του παρόχου η οποία έχει ως σκοπό να θέσει υπόψη του χρήστη ότι οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες.

Η συμπεριφορά αυτή μπορεί να συνίσταται στην αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος στη διεύθυνση η οποία χρησιμοποιείται συνήθως από τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών για την επικοινωνία του με άλλα πρόσωπα και έχει συμφωνηθεί, στο πλαίσιο της σύμβασης-πλαισίου μεταξύ του χρήστη και του παρόχου, ότι μπορεί να χρησιμοποιείται και μεταξύ τους. Δεν επιτρέπεται όμως να επιλεγεί ως τέτοια διεύθυνση η θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του συγκεκριμένου χρήστη στο διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής το οποίο διαχειρίζεται ο πάροχος των υπηρεσιών πληρωμών (σκέψεις 51, 53 και διατακτ.).

2. Εφαρμοστέο δίκαιο/Διεθνής δικαιοδοσία

Απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612) [5]

Η εδρεύουσα στο Λουξεμβούργο εταιρία Amazon EU Sàrl πραγματοποιούσε ηλεκτρονικές πωλήσεις αγαθών σε καταναλωτές που κατοικούσαν σε διάφορα κράτη μέλη. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αυστριακή Ένωση για την πληροφόρηση των καταναλωτών (Verein für Konsumenteninformationen) άσκησε αγωγή παραλείψεως, βάσει της οδηγίας 2009/22/ΕΚ [6], ισχυριζόμενη ότι οι συμβατικές ρήτρες που χρησιμοποιούσε η Amazon ήταν αντίθετες στη νομοθεσία και τα συναλλακτικά ήθη.

Το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία), ενώπιον του οποίου προσέφυγε η αυστριακή ένωση, ζήτησε να διευκρινιστεί αν ρήτρα που περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους πώλησης σε σύμβαση συναπτόμενη με ηλεκτρονικά μέσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή και προβλέπει ότι η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του επαγγελματία είναι καταχρηστική, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ [7]. Επιπλέον, το Oberster Gerichtshof υπέβαλε το ερώτημα αν η εκ μέρους επιχείρησης επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υπόκειται, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α [illegible] [8], [illegible] στο δίκαιο του κράτους μέλους προς το οποίο κατευθύνεται η επιχειρηματική της δραστηριότητα.

Κατά το Δικαστήριο, οι κανονισμοί Ρώμη Ι [9] και Ρώμη ΙΙ [10] έχουν την έννοια ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε τέτοια αγωγή παραλείψεως πρέπει να καθορίζεται βάσει του άρθρου 6,

5 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2016, σ. 41.

6 Οδηγία 2009/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών (ΕΕ L 110 της 1.5.2009, σ. 30).

7 Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 9 της 21.4.1993, σ. 29).

8 Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281 της 23.11.1995, σ. 31).

9 Κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) (ΕΕ L 177 της 4.7.2008, σ. 6).

10 Κανονισμός (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη ΙΙ) (ΕΕ L 199 της 31.7.2007, σ. 40).

παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη ΙΙ, καθόσον οι προσβολές της έννομης τάξης προκαλούνται με τη χρήση καταχρηστικών ρητρών. Αντιθέτως, το εφαρμοστέο δίκαιο για την αξιολόγηση συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας πρέπει πάντα να καθορίζεται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού Ρώμη Ι, είτε πρόκειται για ατομική αγωγή είτε για συλλογική αγωγή.

Εντούτοις, από το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη Ι προκύπτει ότι η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου δεν μπορεί να θίξει την εφαρμογή των διατάξεων αμέσου εφαρμογής του δικαίου της χώρας στην οποία κατοικούν οι καταναλωτές τα συμφέροντα των οποίων προστατεύονται με την αγωγή παραλείψεως. Οι διατάξεις αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν τις διατάξεις που μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο την οδηγία 93/13/ΕΟΚ, στον βαθμό που διασφαλίζουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας του καταναλωτή (σκέψεις 59, 60, διατακτ. 1).

Συνεπώς, ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και σύμφωνα με την οποία η σύμβαση που συνάπτεται με καταναλωτή στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του επαγγελματία είναι καταχρηστική υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, εφόσον δημιουργεί στον καταναλωτή την εσφαλμένη εντύπωση ότι στη σύμβαση έχει εφαρμογή μόνον το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους, χωρίς να τον πληροφορεί για το γεγονός ότι ο καταναλωτής έχει επίσης το δικαίωμα να επικαλεστεί την προστασία των αναγκαστικού χαρακτήρα διατάξεων του δικαίου που θα είχε εφαρμογή ελλείψει της εν λόγω ρήτρας (σκέψη 71, διατακτ. 2).

Εξάλλου, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α ', της οδηγίας επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από επιχείρηση ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους προς το οποίο η επιχείρηση αυτή κατευθύνει τις δραστηριότητές της, εφόσον αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση προβαίνει στην επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων εγκατάστασης ευρισκόμενης στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. Αυτό που πρέπει να αξιολογείται είναι τόσο ο βαθμός μονιμότητας της εγκατάστασης όσο και ο πραγματικός χαρακτήρας της άσκησης των δραστηριοτήτων εντός του εν λόγω κράτους μέλους (σκέψεις 76, 77, 81, διατακτ. 3).

Απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2010 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Pammer και Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740) [11]

Οι συνεκδικασθείσες υποθέσεις Pammer και Alpenhof αφορούν δύο ένδικες διαφορές σχετικά με παρόμοια ζητήματα. Στην υπόθεση Pammer, καταναλωτής, κάτοικος Αυστρίας, στράφηκε κατά εταιρίας εμπορικών πλοίων, εδρεύουσας στη Γερμανία, με αίτημα την επιστροφή του τιμήματος του ταξιδίου. Ο καταναλωτής αυτός ισχυριζόταν ότι το πλοίο και οι συνθήκες του ταξιδίου δεν ανταποκρίνονταν στην περιγραφή που παρεχόταν στον ιστότοπο του επίσης εδρεύοντος στη Γερμανία πρακτορείου που είχε ενεργήσει ως ενδιάμεσος και προσέφερε τέτοια ταξίδια.

Το αυστριακό πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι είχε διεθνή δικαιοδοσία. Αντιθέτως, το εφετείο έκρινε ότι τα αυστριακά δικαστήρια στερούνταν διεθνούς δικαιοδοσίας. Το

11 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2010, σ. 49.

προδικαστικό ερώτημα του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία) αφορούσε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ερμηνεύεται η έννοια της σύμβασης ταξιδίου που παρέχει συνδυασμό μεταφοράς και καταλύματος αντί συνολικού τιμήματος υπό την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του τμήματος 4 του κεφαλαίου II του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 [12]. Στη συνέχεια, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί εάν το γεγονός ότι ο αυστριακός καταναλωτής πληροφορήθηκε την ύπαρξη του ταξιδίου συμβουλευόμενος τον ιστότοπο του ως άνω πρακτορείου που ενήργησε ως ενδιάμεσος, χωρίς η κράτηση να πραγματοποιηθεί μέσω διαδικτύου, αρκεί για να διαπιστωθεί η διεθνής δικαιοδοσία των αυστριακών δικαστηρίων.

Στη δεύτερη υπόθεση, Alpenhof, η διαφορά της κύριας δίκης είχε ανακύψει μεταξύ αυστριακής εταιρίας εδρεύουσας στην Αυστρία η οποία εκμεταλλευόταν ξενοδοχείο και καταναλωτή ο οποίος διέμενε στη Γερμανία, με αντικείμενο την εξόφληση τιμολογίου για την παροχή ξενοδοχειακών υπηρεσιών, η οποία είχε συμφωνηθεί διά της ανταλλαγής μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου βάσει πληροφοριών που παρέχονταν στον ιστότοπο της ενάγουσας εταιρίας. Τα αυστριακά δικαστήρια απέρριψαν την αγωγή, κρίνοντας ότι στερούνταν διεθνούς δικαιοδοσίας για να επιληφθούν της διαφοράς.

Κατά το Δικαστήριο, σύμβαση με αντικείμενο ταξίδι σε εμπορικό πλοίο μπορεί να αποτελεί σύμβαση μεταφοράς στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδίου και καταλύματος, εφόσον στο συνολικό τίμημα του ταξιδίου αυτού σε εμπορικό πλοίο περιλαμβάνονται και οι δαπάνες καταλύματος και η διάρκεια του ταξιδίου υπερβαίνει τις 24 ώρες (σκέψεις 45, 46, διατακτ. 1).

Προκειμένου να καθοριστεί αν έμπορος του οποίου η δραστηριότητα προβάλλεται στον ιστότοπό του ή στον ιστότοπο ενδιαμέσου «κατευθύνει» τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, πρέπει να εξετασθεί αν ο έμπορος αυτός προτίθετο να συνάψει εμπορικές σχέσεις με καταναλωτές οι οποίοι έχουν την κατοικία τους σε ένα ή πλείονα κράτη μέλη.

Τα ακόλουθα στοιχεία, των οποίων ο κατάλογος δεν είναι εξαντλητικός, δύνανται να αποτελούν ενδείξεις βάσει των οποίων μπορεί να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα του εμπόρου κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, και συγκεκριμένα ο διεθνής χαρακτήρας της δραστηριότητας, η περιγραφή δρομολογίων για τη μετάβαση από άλλα κράτη μέλη προς τον τόπο εγκατάστασης του εμπόρου, η χρήση διαφορετικής γλώσσας ή διαφορετικού νομίσματος από αυτήν ή αυτό που χρησιμοποιείται συνήθως στο κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος και η παράλληλη δυνατότητα κράτησης ή επιβεβαίωσης της κράτησης στη διαφορετική αυτή γλώσσα. Αντιθέτως, δεν αρκεί απλώς η εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή δυνατότητα πρόσβασης στον ιστότοπο του εμπόρου ή στον ιστότοπο του ενδιαμέσου του. Το αυτό ισχύει και για την αναγραφή ηλεκτρονικής διεύθυνσης ή άλλων στοιχείων επικοινωνίας, καθώς και για τη χρήση της γλώσσας ή του νομίσματος που χρησιμοποιούνται συνήθως στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος (σκέψεις 92-94, διατακτ. 2).

12 Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ. 1).

Απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542) [13]

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορούσε διαφορά μεταξύ της καταναλώτριας Daniela Mühlleitner, κατοίκου Αυστρίας, με πωλητές αυτοκινήτων εγκατεστημένους στο Αμβούργο, στη Γερμανία, σχετικά με την αγορά αυτοκινήτου. Αφού εντόπισε τα στοιχεία τους από τον ιστότοπό τους στο διαδίκτυο, η D. Mühlleitner τηλεφώνησε από την Αυστρία στους πωλητές, από τους οποίους έλαβε στη συνέχεια προσφορά με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η σύναψη της σύμβασης ωστόσο έλαβε χώρα στις εγκαταστάσεις των πωλητών στη Γερμανία.

Στη συνέχεια, το επιληφθέν σε πρώτο βαθμό δικαστήριο, Landesgericht Wels (περιφερειακό δικαστήριο Wels, Αυστρία), απέρριψε την αγωγή λόγω ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας. Το Oberlandesgericht Linz (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Linz, Αυστρία) επικύρωσε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, υπενθυμίζοντας ότι ένας αμιγώς «παθητικός» ιστότοπος δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι μια δραστηριότητα κατευθύνεται στο κράτος του καταναλωτή. Κατά της αποφάσεως αυτής η D. Mühlleitner άσκησε αναίρεση ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία). Το δικαστήριο αυτό υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα αν η εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ ', του κανονισμού Βρυξέλλες I [14] εξαρτάται από το αν η σύμβαση μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία έχει καταρτισθεί εξ αποστάσεως.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ ', του κανονισ 44/2001, έχει την έννοια ότι δεν απαιτεί την εξ αποστάσεως σύναψη της σύμβασης μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία.

Πρώτον, η διάταξη αυτή δεν εξαρτά ρητώς την εφαρμογή της από το γεγονός ότι οι συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της έχουν καταρτισθεί εξ αποστάσεως. Δεύτερον, όσον αφορά την τελολογική ερμηνεία της εν λόγω διάταξης, προσθήκη προϋπόθεσης συνδεόμενης με την κατάρτιση των συμβάσεων καταναλωτών εξ αποστάσεως θα ήταν αντίθετη προς τον επιδιωκόμενο από τη διάταξη αυτή σκοπό, ιδίως αυτόν της προστασίας των καταναλωτών, αδύναμων μερών της σύμβασης. Τρίτον, η ουσιώδης προϋπόθεση από την οποία εξαρτάται η εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ ', είναι αυτή του κανονισμού έχει σχέση με την εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα που κατευθύνεται στο κράτος της κατοικίας του καταναλωτή. Συναφώς, τόσο η εξ αποστάσεως επικοινωνία όσο και η κράτηση προϊόντος ή υπηρεσίας εξ αποστάσεως ή, a fortiori, η σύναψη σύμβασης καταναλωτών εξ αποστάσεως αποτελούν ενδείξεις περί της συνδέσεως της σύμβασης με μια τέτοια δραστηριότητα (σκέψεις 35, 42, 44, 45 και διατακτ.).

Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Emrek (C-218/12, EU:C:2013:666)

Ο Lokman Emrek, κάτοικος Saarbrücken (Γερμανία), βρισκόταν σε αναζήτηση αυτοκινήτου και είχε ενημερωθεί από γνωστούς του για την ύπαρξη της επιχείρησης του Vlado Sabranovic. Ο V. Sabranovic διατηρούσε στο Spicheren (Γαλλία) επιχείρηση εμπορίας μεταχειρισμένων αυτοκινήτων. Στον ιστότοπό του στο διαδίκτυο αναγράφονταν τα στοιχεία της επιχείρησής του,

13 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2012, σ. 28.

14 Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ. 1).

περιλαμβανομένων αριθμών τηλεφώνου στη Γαλλία και ενός αριθμού γερμανικού κινητού τηλεφώνου, μαζί με τους αντίστοιχους κωδικούς για διεθνείς κλήσεις. Ωστόσο, ο L. Emrek δεν είχε πληροφορηθεί την ύπαρξη της επιχείρησης από τον ιστότοπο. Έτσι ο L. Emrek, ως καταναλωτής, συνήψε με τον V. Sabranovic, στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης του τελευταίου, γραπτή σύμβαση πώλησης μεταχειρισμένου αυτοκινήτου.

Αργότερα, ο L. Emrek άσκησε αγωγή κατά του V. Sabranovic βάσει των διατάξεων για την εγγύηση ενώπιον του Amtsgericht Saarbrücken (τοπικό δικαστήριο Sarrebruck, Γερμανία). Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι δεν είχε διεθνή δικαιοδοσία για να επιληφθεί της αγωγής. Ο L. Emrek άσκησε έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, Landgericht Saarbrücken (περιφερειακού δικαστηρίου Saarbrücken, Γερμανία). Το εν λόγω δικαστήριο υπέβαλε το ερώτημα αν, για την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001, απαιτείται να υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των δραστηριοτήτων του εμπόρου που κατευθύνονται προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή μέσω διαδικτύου και της σύναψης συμβάσεων.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, στην απόφασή του Pammer και Alpenhof (C-585/08 και C-144/09), έχει απαριθμήσει ενδεικτικώς ορισμένα στοιχεία τα οποία μπορούν να βοηθήσουν τον εθνικό δικαστή να καταλήξει αν πληρούται η βασική προϋπόθεση της στόχευσης της εμπορικής δραστηριότητας στην αγορά του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή (σκέψη 27).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ, του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι δεν απαιτεί την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ, αφενός, του μέσου που χρησιμοποιείται προκειμένου η επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα να κατευθυνθεί στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, όπως είναι, παραδείγματος χάριν, ένας ιστότοπος στο διαδίκτυο, και, αφετέρου, της σύναψης της σύμβασης με τον εν λόγω καταναλωτή. Πάντως, η ύπαρξη τέτοιας συνάφειας αποτελεί ένδειξη ότι η οικεία σύμβαση συνδέεται με την ως άνω δραστηριότητα (σκέψη 32 και διατακτ.).

Απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub (C-322/14, EU:C:2015:334) [15]

Η διαφορά της κύριας δίκης αφορούσε την πώληση αυτοκινήτου, μέσω ιστοσελίδας. Οι γενικοί όροι πώλησης, οι οποίοι ήταν προσβάσιμοι στην ιστοσελίδα αυτή, περιείχαν συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας υπέρ δικαστηρίου ευρισκόμενου σε κράτος μέλος. Το παράθυρο που περιείχε τους εν λόγω γενικούς όρους πώλησης δεν άνοιγε αυτομάτως με την εγγραφή ούτε με κάθε επιμέρους αγορά, ο δε αγοραστής όφειλε να επιλέξει ειδικό τετραγωνίδιο προκειμένου να αποδεχθεί αυτούς τους γενικούς όρους.

Το Δικαστήριο κλήθηκε από το Landgericht Krefeld (περιφερειακό δικαστήριο Krefeld, Γερμανία) να αποφανθεί κατά πόσον είναι δυνατόν να τεθεί εν αμφιβόλω το κύρος ρήτρας περί διεθνούς δικαιοδοσίας στην περίπτωση χρήσης της μεθόδου αποδοχής μέσω ενός «κλικ».

15 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2015, σ. 35.

Πρώτον, όσον αφορά το υποστατό της συγκατάθεσης των ενδιαφερομένων, το οποίο αποτελεί έναν από τους σκοπούς του άρθρου 23, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο αγοραστής στην υπόθεση της κύριας δίκης είχε αποδεχθεί ρητώς, επιλέγοντας το αντίστοιχο τετραγωνίδιο στην ιστοσελίδα του οικείου πωλητή, τους κρίσιμους γενικούς όρους. Δεύτερον, έκρινε ότι από τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού προκύπτει ότι το άρθρο αυτό απαιτεί να «είναι εφικτή» η μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας διεθνούς δικαιοδοσίας, ανεξαρτήτως του κατά πόσον ο αγοραστής πράγματι κατέγραψε μόνιμα το κείμενο των γενικών όρων προτού ή αφότου επέλεξε το τετραγωνίδιο με το οποίο δηλώνει ότι αποδέχεται τους όρους αυτούς.

Συναφώς, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην εξομοίωση ορισμένων μορφών ηλεκτρονικής διαβίβασης προς τον γραπτό τύπο, ούτως ώστε να απλουστευθεί η σύναψη συμβάσεων διά του διαδικτύου, δεδομένου ότι η διαβίβαση των οικείων πληροφοριών πραγματοποιείται εξίσου εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι προσβάσιμες μέσω οθόνης. Προκειμένου να μπορεί η ηλεκτρονική διαβίβαση να προσφέρει τα ίδια εχέγγυα, μεταξύ άλλων ως προς την απόδειξη, αρκεί να είναι «εφικτή» η αποθήκευση και η εκτύπωση των πληροφοριών πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Ως εκ τούτου, εφόσον η μέθοδος αποδοχής μέσω ενός «κλικ» καθιστά δυνατή την εκτύπωση και την αποθήκευση του κειμένου των γενικών όρων πριν από τη σύναψη της σύμβασης, η περίσταση ότι η περιέχουσα τους όρους αυτούς ιστοσελίδα δεν εμφανίζεται αυτομάτως με την εγγραφή στην ιστοσελίδα και με κάθε αγορά δεν είναι δυνατόν να θέσει εν αμφιβόλω το κύρος της συμφωνίας διεθνούς δικαιοδοσίας. Τέτοια μέθοδος αποδοχής συνιστά, συνεπώς, διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού υπό την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 (σκέψεις 33, 39, 40 και διατακτ.).

Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37)

Ο Maximilian Schrems ήταν από το 2008 κάτοχος λογαριασμού στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook, το οποίο χρησιμοποιούσε για ιδιωτικούς σκοπούς. Είχε αναπτύξει δημόσια δράση κατά της εταιρίας Facebook Ireland Limited. Επιπλέον, από το 2011, είχε ανοίξει σελίδα στο Facebook την οποία είχε καταχωρίσει και δημιουργήσει ο ίδιος, με σκοπό να ενημερώνει τους χρήστες του διαδικτύου για τη δράση του. Είχε ιδρύσει μη κερδοσκοπικό σύλλογο για τον σεβασμό του θεμελιώδους δικαιώματος της προστασίας των δεδομένων και την οικονομική υποστήριξη πιλοτικών υποθέσεων.

Στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του M. Schrems και της Facebook Ireland Limited, με αντικείμενο την αναγνώριση προσβολής, την παύση της, την παροχή πληροφοριών και λογιστικών στοιχείων της Facebook, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) έθεσε το ερώτημα αν το άρθρο 15 του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 έχει την έννοια ότι ένας καταναλωτής παύει να έχει την ιδιότητα αυτή εάν, μετά από μακρόχρονη χρήση ιδιωτικού λογαριασμού στο Facebook, δημοσιεύει βιβλία, δίνει διαλέξεις επ' αμοιβή ή εκμεταλλεύεται ιστοτόπους. Το αιτούν δικαστήριο έθεσε επίσης το ερώτημα αν το άρθρο 16 του εν λόγω κανονισμού έχει την έννοια ότι ένας καταναλωτής δύναται να προβάλει ως ενάγων, συγχρόνως με τις δικές του απαιτήσεις από σύμβαση καταναλωτή, και παρόμοιες απαιτήσεις άλλων καταναλωτών οι οποίοι έχουν την κατοικία τους είτε στο ίδιο κράτος μέλος είτε σε άλλο κράτος μέλος είτε σε τρίτο κράτος.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η έννοια του «καταναλωτή» πρέπει να ερμηνεύεται αυτοτελώς και συσταλτικώς. Προκειμένου να διαπιστωθεί αν έχει εφαρμογή το άρθρο 15, πρέπει η σύμβαση που συνήφθη μεταξύ των μερών να έχει ως αντικείμενο μη επαγγελματική χρήση του σχετικού αγαθού ή της σχετικής υπηρεσίας. Όσον αφορά ένα πρόσωπο που συνάπτει σύμβαση για μια χρήση η οποία έχει σχέση εν μέρει με την επαγγελματική του δραστηριότητα, ο σύνδεσμος της σύμβασης αυτής με την επαγγελματική δραστηριότητα του ενδιαφερομένου είναι τόσο ισχνός ώστε να καθίσταται περιθωριακός και επομένως να έχει αμελητέο ρόλο στο πλαίσιο ολόκληρης της οικονομικής πράξης (σκέψεις 28-32, 39, 40, 41, διατακτ. 1).

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο καταναλωτής προστατεύεται υπό την ιδιότητά του αυτή μόνον εφόσον είναι ο ίδιος ενάγων ή εναγόμενος σε δίκη. Συνεπώς, ο ενάγων που δεν είναι ο ίδιος συμβαλλόμενος στην επίμαχη καταναλωτική σύμβαση δεν υπάγεται στις ευεργετικές διατάξεις της δωσιδικίας του τόπου κατοικίας του καταναλωτή. Οι εκτιμήσεις αυτές πρέπει να ισχύσουν και στην περίπτωση καταναλωτή προς τον οποίο έχουν εκχωρηθεί απαιτήσεις άλλων καταναλωτών. Πράγματι, το άρθρο 16, παράγραφος 1, προϋποθέτει κατ' ανάγκην τη σύναψη σύμβασης του καταναλωτή με τον συγκεκριμένο επαγγελματία (σκέψεις 44, 45).

Εξάλλου, η εκχώρηση απαιτήσεων δεν μπορεί, αφ' εαυτής, να ασκεί επιρροή στον καθορισμό του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία. Επομένως, η διεθνής δικαιοδοσία άλλων δικαστηρίων δεν μπορεί να θεμελιωθεί διά της σωρεύσεως πλειόνων απαιτήσεων στο πρόσωπο ενός και μόνον ενάγοντος. Ο κανονισμός δεν τυγχάνει εφαρμογής επί αγωγής που ασκεί καταναλωτής όπως στην προκείμενη περίπτωση (σκέψεις 48, 49, διατακτ. 2).

3. Προστασία των καταναλωτών

Απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2008, Bundesverband der Verbraucherzentralen (C-298/07, EU:C:2008:572)

Η εταιρία ασφάλισης οχημάτων DIV προσέφερε τις υπηρεσίες της αποκλειστικά μέσω διαδικτύου. Στην ιστοσελίδα της, ανέφερε την ταχυδρομική και την ηλεκτρονική της διεύθυνση, όχι όμως και τον αριθμό τηλεφώνου της. Ο αριθμός αυτός ανακοινωνόταν μόνο μετά τη σύναψη σύμβασης ασφάλισης. Αντιθέτως, οι ενδιαφερόμενοι για τις υπηρεσίες της DIV είχαν τη δυνατότητα να της απευθύνουν ερωτήσεις συμπληρώνοντας ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής, οι απαντήσεις στο οποίο αποστέλλονταν με ηλεκτρονικό μήνυμα. Η Bundesverband der Verbraucherzentralen, γερμανική ομοσπονδία ενώσεων καταναλωτών, φρονούσε ωστόσο ότι η DIV όφειλε να αναγράφει τον αριθμό τηλεφώνου της στην ιστοσελίδα της. Συγκεκριμένα, κατά τη Bundesverband der Verbraucherzentralen, τούτο ήταν το μοναδικό μέσο που θα εξασφάλιζε άμεση επικοινωνία.

Στη συνέχεια, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο το ερώτημα αν το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ ', της οδηγίας 2000/31/ΕΚ [16] επιβάλλει τη γνωστοποίηση αριθμού τηλεφώνου.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ ', της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο φορέας παροχής υπηρεσιών, πριν καν συνάψει σύμβαση με τους αποδέκτες της υπηρεσίας, οφείλει να τους γνωστοποιεί, εκτός από τη διεύθυνσή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και άλλες πληροφορίες που παρέχουν τη δυνατότητα ταχείας επαφής, καθώς και άμεσης και ουσιαστικής επικοινωνίας.

Οι πληροφορίες αυτές δεν χρειάζεται να περιλαμβάνουν υποχρεωτικά αριθμό τηλεφώνου. Μπορούν να συνίστανται σε ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής, διά του οποίου οι αποδέκτες της υπηρεσίας δύνανται να απευθύνονται μέσω διαδικτύου στον φορέα παροχής υπηρεσιών και στο οποίο ο φορέας αυτός απαντά με ηλεκτρονικό μήνυμα, εκτός των περιπτώσεων κατά τις οποίες ο αποδέκτης της υπηρεσίας, αδυνατώντας, μετά την ηλεκτρονικού τύπου επαφή με τον φορέα παροχής υπηρεσιών, να συνδεθεί με το ηλεκτρονικό δίκτυο, ζητεί από τον φορέα αυτόν να του παράσχει πρόσβαση σε άλλο τρόπο μη ηλεκτρονικής επικοινωνίας (σκέψη 40 και διατακτ.).

Απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Messner (C -489/07, EU:C:2009:502) [17]

Η Pia Messner, Γερμανίδα καταναλώτρια, προέβη σε υπαναχώρηση από την αγορά μέσω διαδικτύου φορητού υπολογιστή. Ο πωλητής του υπολογιστή είχε αρνηθεί τη δωρεάν επισκευή βλάβης που εμφανίστηκε οκτώ μήνες μετά την αγορά. Στη συνέχεια, η P. Messner δήλωσε ότι υπαναχωρεί από τη σύμβαση πώλησης και πρότεινε να επιστρέψει τον φορητό υπολογιστή στον πωλητή έναντι αντικαταβολής του τιμήματος πώλησης. Η υπαναχώρηση έλαβε χώρα εντός της προβλεπόμενης από τον Bürgerliches Gesetzbuch (γερμανικό αστικό κώδικα) προθεσμίας, στο μέτρο που η P. Messner δεν είχε ενημερωθεί περί του δικαιώματος υπαναχώρησης που προβλέπεται από τις διατάξεις του κώδικα αυτού, προκειμένου να εκκινήσει η προθεσμία της υπαναχώρησης. Η P. Messner αξίωσε την καταβολή του ποσού των 278 ευρώ ενώπιον του Amtsgericht Lahr (τοπικού δικαστηρίου Lahr, Γερμανία). Ο πωλητής αντέταξε ότι η P. Messner, σε κάθε περίπτωση, του όφειλε αποζημίωση για τη χρήση του φορητού υπολογιστή επί σχεδόν οκτώ μήνες.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο επισήμανε ότι οι διατάξεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 2, της οδηγίας 97/7/ΕΚ [18] πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν εθνική κανονιστική ρύθμιση προβλέπουσα γενικώς τη δυνατότητα του πωλητή να αξιώσει από τον καταναλωτή αποζημίωση για τη χρήση του αποκτηθέντος με εξ αποστάσεως σύμβαση αγαθού, στην περίπτωση που αυτός άσκησε εμπρόθεσμα το δικαίωμα υπαναχώρησης.

16 Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 178 της 17.7.2000,σ. 1).

17 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2009, σ. 35.

18 Οδηγία 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144 της 4.6.1997, σ. 19).

Πράγματι, αν ο καταναλωτής είχε την υποχρέωση καταβολής κατ' αποκοπήν αποζημίωσης εκ μόνου του γεγονότος ότι διέθετε τη δυνατότητα χρήσης του αγαθού για το διάστημα που αυτό βρισκόταν στην κατοχή του, δεν θα μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης παρά μόνον έναντι καταβολής της εν λόγω αποζημίωσης. Μια τέτοια συνέπεια θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με το γράμμα και τον σκοπό του άρθρου 6, παράγραφοι 1, δεύτερη περίοδος, και 2, της οδηγίας 97/7/ΕΚ και θα στερούσε μεταξύ άλλων από τον καταναλωτή τη δυνατότητα να κάνει ελεύθερη χρήση και χωρίς καμία πίεση της προθεσμίας εξέτασης που του παρέχει η οδηγία αυτή.

Ομοίως, η χρησιμότητα και η αποτελεσματικότητα του δικαιώματος υπαναχώρησης θα περιορίζονταν αν ο καταναλωτής είχε την υποχρέωση να καταβάλει αποζημίωση απλώς και μόνον εκ του γεγονότος ότι εξέτασε και δοκίμασε το αγαθό. Δεδομένου ότι το δικαίωμα υπαναχώρησης αποσκοπεί ακριβώς στην παροχή αυτής της δυνατότητας στον καταναλωτή, το γεγονός ότι κάνει χρήση αυτής δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την εξάρτηση της εκ μέρους του καταναλωτή άσκησης αυτού του δικαιώματος από την καταβολή αποζημίωσης.

Εντούτοις, οι εν λόγω διατάξεις δεν αποκλείουν την επιβολή υποχρέωσης καταβολής αποζημίωσης εκ μέρους του καταναλωτή για τη χρήση του αγαθού, στην υποθετική περίπτωση που ο τελευταίος χρησιμοποιήσει το εν λόγω αγαθό κατά τρόπο μη συνάδοντα προς τις αρχές του αστικού δικαίου, όπως είναι οι αρχές της καλής πίστης ή του αδικαιολόγητου πλουτισμού, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγεται ο σκοπός της εν λόγω οδηγίας και, ιδίως, η χρησιμότητα και η αποτελεσματικότητα του δικαιώματος υπαναχώρησης, στοιχείο που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει (σκέψεις 23, 24, 29 και διατακτ.).

Απόφαση της 15ης Απριλίου 2010, Heinrich Heine (C-511/08, EU:C:2010:189) [19]

Η εταιρία πωλήσεων δι' αλληλογραφίας Heinrich Heine προέβλεπε στους γενικούς όρους συναλλαγών της ότι ο καταναλωτής βαρύνεται με το κατ' αποκοπή ποσό των 4,95 ευρώ ως συμμετοχή στα έξοδα αποστολής. Το ποσό αυτό δεν επιστρεφόταν από τον προμηθευτή ακόμη και σε περίπτωση που ο καταναλωτής ασκούσε το δικαίωμα υπαναχώρησης. Η γερμανική ένωση καταναλωτών Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen άσκησε κατά της Heinrich Heine αγωγή με αίτημα την παύση της πρακτικής αυτής, καθώς φρονούσε ότι, σε περίπτωση υπαναχώρησης, τα έξοδα αποστολής δεν έπρεπε να βαρύνουν τον καταναλωτή. Κατά το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), το γερμανικό δίκαιο δεν παρέχει ρητώς στον καταναλωτή αξίωση επιστροφής των εξόδων αποστολής του εμπορεύματος που έχει παραγγείλει. Έχοντας εντούτοις αμφιβολίες ως προς το αν είναι συμβατή με την οδηγία 97/7/ΕΚ [20] η καταβολή από τον καταναλωτή των εξόδων αποστολής των εμπορευμάτων ακόμη και στην περίπτωση που αυτός θα ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης, το εν λόγω δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την οδηγία.

Με την απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 2, της οδηγίας 97/7/ΕΚ έχει την έννοια ότι αντίκειται σε εθνική ρύθμιση που παρέχει στον προμηθευτή, στο πλαίσιο εξ αποστάσεως σύμβασης, τη

19 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2010, σ. 28.

20 Οδηγία 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144 της 4.6.1997, σ. 19).

δυνατότητα να επιβαρύνει τον καταναλωτή με τα έξοδα αποστολής των εμπορευμάτων σε περίπτωση που αυτός ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχώρησης.

Συγκεκριμένα, οι διατάξεις αυτές καθιστούν δυνατό τον καταλογισμό από τον προμηθευτή στον καταναλωτή μόνον του άμεσου κόστους της επιστροφής των εμπορευμάτων, σε περίπτωση υπαναχώρησης του δεύτερου. Η επιβάρυνση του καταναλωτή και με τα έξοδα αποστολής, η οποία κατ' ανάγκην είναι σε θέση να τον αποθαρρύνει από την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, θα ήταν αντίθετη προς τον ίδιο τον σκοπό του εν λόγω άρθρου 6.

Άλλωστε, τέτοιου είδους καταλογισμός των δαπανών θα μπορούσε να διακυβεύσει την ισόρροπη κατανομή των κινδύνων μεταξύ των μερών στις συμβάσεις που συνάπτονται εξ αποστάσεως, επιρρίπτοντας στον καταναλωτή το σύνολο των εξόδων που συνδέονται με τη μεταφορά των εμπορευμάτων (σκέψεις 55-57, 59 και διατακτ.).

Απόφαση της 6ης Ιουλίου 2017, Air Berlin (C-290/16, EU:C:2017:523)

Ο γερμανικός αερομεταφορέας Air Berlin είχε περιλάβει στους γενικούς όρους συναλλαγών ρήτρα σύμφωνα την οποία, όταν ένας επιβάτης ακύρωνε την κράτησή του σε οικονομική θέση ή δεν εμφανιζόταν κατά την επιβίβαση πτήσης στην οποία είχε τέτοια κράτηση, επιβαλλόταν χρέωση ύψους 25 ευρώ, ως έξοδα διεκπεραίωσης, επί του ποσού που έπρεπε να του επιστραφεί. Η Bundesverband der Verbraucherzentralen (γερμανική ομοσπονδία ενώσεων καταναλωτών) εκτίμησε ότι η ρήτρα αυτή ήταν άκυρη βάσει του γερμανικού δικαίου, καθότι επιβάρυνε αδικαιολόγητα τους πελάτες. Επιπλέον, καθώς επρόκειτο για εκτέλεση νόμιμης υποχρέωσης, η Air Berlin δεν μπορούσε να απαιτεί την καταβολή χωριστών τελών. Για τον λόγο αυτόν, η Bundesverband άσκησε ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων αγωγή παραλείψεως κατά της Air Berlin.

Στο πλαίσιο της ίδιας αγωγής, η Bundesverband αμφισβήτησε επίσης την πρακτική της Air Berlin σε σχέση με την εμφάνιση των τιμών στον ιστότοπό της. Συγκεκριμένα, μέσω μιας δοκιμαστικής ηλεκτρονικής κράτησης θέσης το 2010, η Bundesverband διαπίστωσε ότι οι φόροι και τα τέλη που εμφανίζονταν υπολείπονταν κατά πολύ εκείνων που πράγματι εισέπρατταν τα εκάστοτε αεροδρόμια. Η Bundesverband υποστήριξε ότι η πρακτική αυτή μπορούσε να παραπλανήσει τον καταναλωτή και ότι αντέβαινε στους κανόνες διαφάνειας των τιμών που προβλέπει ο κανονισμός της Ένωσης για την εκμετάλλευση των αεροπορικών γραμμών [21]. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει, αφενός, αν ο κανονισμός (ΕΚ) 1008/2008 έχει την έννοια ότι οι αερομεταφορείς πρέπει να σημειώνουν το πραγματικό ύψος των επιβαρύνσεων κατά τη δημοσίευση των αεροπορικών ναύλων τους και, συνεπώς, δεν επιτρέπεται να ενσωματώνουν μέρος αυτών στους αεροπορικούς ναύλους τους και, αφετέρου, αν αντιβαίνει στον εν λόγω κανονισμό η εφαρμογή βασιζόμενης στο δίκαιο της Ένωσης εθνικής ρύθμισης του δικαίου των γενικών όρων συναλλαγών, η οποία ορίζει ότι δεν είναι δυνατή η επιβολή χωριστής χρέωσης διεκπεραίωσης σε πελάτες που δεν εμφανίστηκαν σε πτήση ή ακύρωσαν την κράτησή τους.

21 Κανονισμός (ΕΚ) 1008/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 2008, σχετικά με κοινούς κανόνες εκμετάλλευσης των αεροπορικών γραμμών στην Κοινότητα (ΕΕ L 293 της 31.10.2008, σ. 3).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, τρίτη περίοδος, του κανονισμού (ΕΚ) 1008/2008 έχει την έννοια ότι, κατά τη δημοσίευση των αεροπορικών τους ναύλων, οι αερομεταφορείς οφείλουν να επισημαίνουν χωριστά τα ποσά που οφείλουν οι πελάτες για φόρους, τέλη αερολιμένος, καθώς και για λοιπές επιβαρύνσεις, προσαυξήσεις ή τέλη, τα οποία αναφέρει ο κανονισμός αυτός. Επιπλέον, δεν μπορούν, κατά συνέπεια, να συμπεριλαμβάνουν, έστω εν μέρει, τα στοιχεία αυτά στον αεροπορικό ναύλο των επιβατών. Το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1008/2008 σκοπεί στη διασφάλιση, μεταξύ άλλων, της ενημέρωσης και της διαφάνειας των τιμών των υπηρεσιών αερομεταφορών από αερολιμένα ευρισκόμενο στο έδαφος κράτους μέλους και συμβάλλει, επομένως, στη διασφάλιση της προστασίας του πελάτη που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες αυτές. Πάντως, τυχόν διαφορετική ερμηνεία θα καθιστούσε τη διάταξη αυτή άνευ κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας (σκέψεις 29-32, 36, διατακτ. 1).

Το άρθρο 22, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1008/2008 έχει την έννοια ότι δεν αντιβαίνει σε αυτό η εφαρμογή εθνικής ρύθμισης για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, βάσει της οποίας μπορεί να κηρυχθεί άκυρη μια ρήτρα που προβλέπεται στους γενικούς όρους συναλλαγών και καθιστά δυνατή την επιβολή χωριστής κατ' αποκοπή χρέωσης διεκπεραίωσης στους πελάτες που δεν εμφανίστηκαν σε πτήση ή που ακύρωσαν την κράτησή τους. Το Δικαστήριο διαπιστώνει συναφώς ότι οι γενικοί κανόνες που προστατεύουν τους καταναλωτές από καταχρηστικές ρήτρες εφαρμόζονται επίσης στις συμβάσεις αερομεταφορών.

Στο πλαίσιο αυτό, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2409/92, ο οποίος καταργήθηκε με τον κανονισμό 1008/2008, ανέφερε στην πέμπτη αιτιολογική του σκέψη ότι έπρεπε «να συμπληρωθεί η ελευθερία των τιμών με τις κατάλληλες διασφαλίσεις ώστε να προστατευθούν τα συμφέροντα των καταναλωτών και του οικείου βιομηχανικού κλάδου».

Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2019, Amazon EU (C-649/17, EU:C:2019:576)

Η επιχείρηση Amazon EU Sàrl, με έδρα το Λουξεμβούργο, προτείνει προς πώληση μέσω του διαδικτύου διάφορα προϊόντα. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η γερμανική ομοσπονδία ενώσεων καταναλωτών (στο εξής: ομοσπονδία) άσκησε ενώπιον περιφερειακού δικαστηρίου αγωγή με αίτημα την παύση των πρακτικών της Amazon EU σχετικά με τις παρεχόμενες πληροφορίες στον ιστότοπό της www.amazon.de που καθιστούσαν δυνατή την επικοινωνία των καταναλωτών με την εταιρία αυτή. Δεδομένου ότι το δικαστήριο αυτό απέρριψε την εν λόγω αγωγή, η ομοσπονδία άσκησε έφεση ενώπιον ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου η οποία επίσης απορρίφθηκε. Ως εκ τούτου, η ομοσπονδία άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία).

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο γ [22] της οδηγίας 2011/83/ΕΕ

22 Οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2011, L 304, σ. 64).

Πρώτον, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η δυνατότητα του καταναλωτή να επικοινωνήσει με τον έμπορο γρήγορα και αποτελεσματικά, όπως προβλέπει η εν λόγω διάταξη, έχει θεμελιώδη σημασία για τη διαφύλαξη και την αποτελεσματική εφαρμογή των δικαιωμάτων του καταναλωτή και ιδίως του δικαιώματος υπαναχώρησης του οποίου οι προϋποθέσεις και ο τρόπος άσκησης καθορίζονται στα άρθρα 9 έως 16 της οδηγίας αυτής. Εντούτοις, κατά την ερμηνεία της εν λόγω διάταξης, πρέπει να επιτευχθεί η σωστή ισορροπία μεταξύ υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2011/83/ΕΕ, χωρίς να θίγεται η επιχειρηματική ελευθερία του εμπόρου, όπως αυτή κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) (σκέψεις 41 και 44).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων υπό τις οποίες οι καταναλωτές επικοινωνούν με τον έμπορο μέσω ιστοτόπου και ιδίως της παρουσίασης και της λειτουργικότητας του ιστοτόπου αυτού, τα μέσα επικοινωνίας που τίθενται στη διάθεσή τους από τον έμπορο τους παρέχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν γρήγορα και αποτελεσματικά μαζί του, όπως προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2011/83/ΕΕ (σκέψη 47).

Συναφώς, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι μια άνευ όρων υποχρέωση του εμπόρου να θέτει στη διάθεση των καταναλωτών, σε κάθε περίπτωση, αριθμό τηλεφώνου ή ακόμη να εγκαθιστά νέα σύνδεση τηλεφώνου ή τηλεομοιοτυπίας ή να δημιουργεί λογαριασμό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ώστε αυτοί να μπορούν να επικοινωνούν με τον έμπορο, παρίσταται δυσανάλογη (σκέψη 48).

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι πρέπει να γίνει δεκτό ότι η φράση «εάν υπάρχει» στο άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2011/83/ΕΕ έχει την έννοια ότι καταλαμβάνει τις περιπτώσεις που ο έμπορος διαθέτει ήδη αριθμό τηλεφώνου ή τηλεομοιοτυπίας και δεν τους χρησιμοποιεί αποκλειστικά για άλλους σκοπούς και όχι για την επικοινωνία με τους καταναλωτές. Σε αντίθετη περίπτωση, η διάταξη αυτή δεν του επιβάλλει την υποχρέωση να ενημερώσει τους καταναλωτές για τον αριθμό αυτό τηλεφώνου ή να εγκαταστήσει νέα σύνδεση τηλεφώνου ή τηλεομοιοτυπίας ή να δημιουργήσει λογαριασμό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ώστε οι καταναλωτές να μπορούν να επικοινωνούν μαζί του (σκέψεις 51, 53 και διατακτ.).

Δεύτερον, εξετάζοντας αν ο έμπορος αυτός μπορεί, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπόθεσης της κύριας δίκης, να χρησιμοποιήσει μέσα επικοινωνίας που δεν μνημονεύονται στο άρθρο, 6 παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2011/83/ΕΕ, όπως σύστημα ηλεκτρονικής συνομιλίας ή τηλεφωνικής επανάκλησης, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2011/83/ΕΕ έχει την έννοια ότι η διάταξη αυτή, μολονότι επιβάλλει στον έμπορο την υποχρέωση να θέτει στη διάθεση των καταναλωτών μέσο επικοινωνίας που να πληροί τα κριτήρια της γρήγορης και αποτελεσματικής επικοινωνίας, εντούτοις δεν απαγορεύει στον εν λόγω έμπορο να παρέχει άλλα μέσα επικοινωνίας επιπλέον εκείνων που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή, προς εκπλήρωση των ως άνω κριτηρίων (σκέψεις 52, 53 και διατακτ.).

4. Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2015, Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:639) [23]

Η Weltimmo, εταιρία εγγεγραμμένη στα μητρώα εταιριών στη Σλοβακία, διαχειριζόταν ιστοσελίδα μεσιτείας ακινήτων με αγγελίες για ακίνητα που βρίσκονταν στην Ουγγαρία. Στο πλαίσιο αυτό, επεξεργαζόταν τα προσωπικού χαρακτήρα δεδομένα των δημοσιευόντων τις αγγελίες. Οι αγγελίες δημοσιεύονταν δωρεάν για ένα μήνα και, στη συνέχεια, έναντι αμοιβής. Πολλοί δημοσιεύοντες αγγελίες είχαν ζητήσει, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, την απόσυρση των αγγελιών τους εντός του πρώτου μήνα και, με την ίδια ευκαιρία, τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τους αφορούσαν. Εντούτοις, η Weltimmo δεν προέβη στη σχετική διαγραφή και χρέωσε τους ενδιαφερόμενους για τις υπηρεσίες της. Λόγω μη πληρωμής των σχετικών ποσών, η Weltimmo διαβίβασε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούσαν τους δημοσιεύοντες αγγελίες σε επιχειρήσεις είσπραξης οφειλών. Οι εν λόγω δημοσιεύοντες αγγελίες υπέβαλαν καταγγελίες στην ουγγρική αρχή προστασίας δεδομένων. Η τελευταία επέβαλε στη Weltimmo πρόστιμο δέκα εκατομμυρίων ουγγρικών φιορινιών (HUF) (περίπου 32 000 ευρώ), λόγω παραβάσεως του ουγγρικού νόμου περί μεταφοράς στην εθνική έννομη τάξη της οδηγίας 95/46/ΕΚ [24].

Η Weltimmo αμφισβήτησε τότε την απόφαση της ουγγρικής αρχής ελέγχου ενώπιον των ουγγρικών δικαστηρίων. Επιληφθέν της διαφοράς κατ' αναίρεση, το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο, Ουγγαρία) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινιστεί αν η εν λόγω οδηγία παρέχει τη δυνατότητα στην ουγγρική αρχή ελέγχου να εφαρμόσει την ουγγρική νομοθεσία που θεσπίστηκε βάσει της οδηγίας και να επιβάλει το πρόστιμο που προβλέπεται από τη νομοθεσία αυτή.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι από την αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 95/46/ΕΚ συνάγεται μια ευέλικτη ερμηνεία της έννοιας της εγκατάστασης. Ειδικότερα, προκειμένου να προσδιοριστεί αν μια εταιρία, υπεύθυνη για την επεξεργασία δεδομένων, διαθέτει εγκατάσταση εντός κράτους μέλους πέραν του κράτους μέλους ή της τρίτης χώρας όπου έχει καταχωρισθεί, πρέπει να εκτιμηθεί τόσο ο βαθμός μονιμότητας της εγκατάστασης όσο και ο πραγματικός χαρακτήρας της άσκησης των δραστηριοτήτων εντός του άλλου αυτού κράτους μέλους. Τούτο ισχύει ιδιαίτερα για τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών αποκλειστικά μέσω διαδικτύου (σκέψη 29).

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α ', της οδηγίας
έννοια ότι παρέχει τη δυνατότητα εφαρμογής της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κράτους μέλους διαφορετικού από αυτό εντός του οποίου είναι καταχωρισμένος ο υπεύθυνος για την επεξεργασία των δεδομένων αυτών, υπό την προϋπόθεση ωστόσο ότι αυτός ασκεί, μέσω μόνιμης εγκατάστασης στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, πραγματική και ουσιαστικού χαρακτήρα δραστηριότητα. Αντιθέτως, δεν ασκεί

23 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2015, σ. 52.

24 Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281 της 23.11.1995, σ. 31).

επιρροή το ζήτημα της ιθαγενείας των ατόμων τα οποία αφορά η ως άνω επεξεργασία δεδομένων (σκέψη 41, διατακτ. 1).

Σε περίπτωση που η αρχή ελέγχου κράτους μέλους καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το εφαρμοστέο δίκαιο είναι όχι το δίκαιο του κράτους μέλους αυτού, αλλά εκείνο άλλου κράτους μέλους, το άρθρο 28, παράγραφοι 1, 3 και 6, της προαναφερθείσας οδηγίας έχει την έννοια ότι η ως άνω αρχή ελέγχου δεν μπορεί να ασκεί τις αποτελεσματικές εξουσίες παρέμβασης. Επομένως, δεν μπορεί να επιβάλει, βάσει του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται, κυρώσεις σε βάρος του υπευθύνου για την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων, ο οποίος δεν είναι εγκατεστημένος στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται η εν λόγω αρχή. Πράγματι, από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την εδαφική κυριαρχία του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, από την αρχή της νομιμότητας και από την έννοια του κράτους δικαίου απορρέει ότι η εξουσία καταστολής δεν μπορεί να ασκείται, καταρχήν, εκτός των νομίμων ορίων εντός των οποίων επιτρέπεται να ενεργεί κάθε διοικητική αρχή, τηρώντας το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο αυτή υπάγεται (σκέψεις 56, 60, διατακτ. 2).

Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Schrems (C-362/14, EU:C:2015:650) [25]

Ο Αυστριακός υπήκοος Maximillian Schrems χρησιμοποιούσε το Facebook από το 2008. Τα δεδομένα που παρείχε ο M. Schrems στο Facebook διαβιβάζονταν εν όλω ή εν μέρει από την ιρλανδική θυγατρική της Facebook σε διακομιστές που βρίσκονταν στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τα δεδομένα αυτά αποτελούσαν αντικείμενο επεξεργασίας. Ο M. Schrems υπέβαλε καταγγελία στην ιρλανδική αρχή ελέγχου, θεωρώντας ότι βάσει των αποκαλύψεων στις οποίες προέβη το 2013 ο Edward Snowden σχετικά με τις δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών (ιδίως της National Security Agency ή NSA), η νομοθεσία και οι πρακτικές των Ηνωμένων Πολιτειών δεν παρείχαν ικανοποιητική προστασία από την παρακολούθηση, εκ μέρους των δημοσίων αρχών, των δεδομένων που διαβιβάζονταν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η ιρλανδική αρχή ελέγχου απέρριψε την καταγγελία, με την αιτιολογία ιδίως ότι η Επιτροπή, με την απόφαση 2000/520/ΕΚ [26], είχε κρίνει ότι, στο πλαίσιο του καθεστώτος «ασφαλούς λιμένα», οι Ηνωμένες Πολιτείες εξασφάλιζαν ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας στα διαβιβαζόμενα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Το High Court of Ireland (Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας), το οποίο επελήφθη της υποθέσεως, ζήτησε να διευκρινιστεί αν η απόφαση αυτή της Επιτροπής εμποδίζει εθνική αρχή ελέγχου να ερευνήσει καταγγελία κατά την οποία τρίτη χώρα δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, και, εφόσον χρειάζεται, να αναστείλει τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από κράτος μέλος προς τρίτη χώρα αποτελεί, αφεαυτής, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,

25 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2015, σ. 51.

26 Απόφαση 2000/520/ΕΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 2000, βάσει της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από τις αρχές ασφαλούς λιμένα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και τις συναφείς συχνές ερωτήσεις που εκδίδονται από το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ (ΕΕ L 215, της 25.8.2000, σ. 7).

υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β [27], η οποία προσαρμόζεται στο έδαφος κράτους μέλους. Κατά συνέπεια, οι εθνικές αρχές ελέγχου είναι αρμόδιες να ελέγξουν αν η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από το οικείο κράτος μέλος προς τρίτη χώρα πληροί τους όρους που τίθενται από την οδηγία 95/46 (σκέψεις 43-45, 47).

Συνεπώς, όσο η απόφαση της Επιτροπής δεν έχει κριθεί ανίσχυρη από το Δικαστήριο, το μόνο αρμόδιο να διαπιστώσει την ακυρότητα πράξης της Ένωσης, τα κράτη μέλη και τα όργανά τους δεν μπορούν να θεσπίσουν μέτρα αντίθετα προς την απόφαση αυτή της Επιτροπής, όπως πράξεις που διαπιστώνουν δεσμευτικά ότι η τρίτη χώρα την οποία αφορά η εν λόγω απόφαση δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας. Σε περίπτωση που μια αρχή ελέγχου καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι αβάσιμα τα στοιχεία που προβλήθηκαν προς στήριξη αιτήσεως σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών έναντι της επεξεργασίας των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και απορρίψει για τον λόγο αυτό την αίτηση, τότε το πρόσωπο που υπέβαλε την αίτηση πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσβάλει την απόφαση αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστικών αρχών. Στην αντίθετη περίπτωση, κατά την οποία η εν λόγω αρχή κρίνει βάσιμες τις αιτιάσεις που προέβαλε το πρόσωπο που υπέβαλε ενώπιόν της αίτηση με τέτοιο αντικείμενο, η αρχή πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσφύγει σε δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, της οδηγίας 95/46/ΕΚ, υπό το πρίσμα του άρθρου 8, παράγραφος 3, του Χάρτη (σκέψεις 51, 52, 61, 62, 64, 65).

Το άρθρο 25, παράγραφος 6, της οδηγίας 95/46, υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι απόφαση που εκδίδεται βάσει της διάταξης αυτής, με την οποία η Επιτροπή αποφαίνεται ότι τρίτη χώρα εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, δεν εμποδίζει την αρχή ελέγχου κράτους μέλους να εξετάσει αίτηση προσώπου σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, τα οποία έχουν διαβιβασθεί από κράτος μέλος προς την εν λόγω τρίτη χώρα, όταν το πρόσωπο αυτό υποστηρίζει ότι η νομοθεσία και η πρακτική στην χώρα αυτή δεν εξασφαλίζουν ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας (σκέψεις 58, 59, 63, 66, διατακτ. 1).

Η έκφραση «ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 25, παράγραφος 6, της οδηγίας 95/46/ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί η τρίτη αυτή χώρα να διασφαλίζει, λόγω της εσωτερικής της νομοθεσίας ή των διεθνών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει, επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών ουσιαστικά ισοδύναμο με αυτό που εξασφαλίζεται εντός της Ένωσης βάσει της οδηγίας αυτής, υπό το πρίσμα του Χάρτη (σκέψεις 73, 75, 76, 78).

Συγκεκριμένα, οι αρχές του ασφαλούς λιμένα εφαρμόζονται αποκλειστικά από τους αμερικανικούς οργανισμούς που έχουν αυτοπιστοποιηθεί και οι οποίοι λαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από την Ένωση, χωρίς να επιβάλλεται στις αμερικανικές δημόσιες αρχές η υποχρέωση σεβασμού των εν λόγω αρχών. Επιπλέον, η απόφαση 2000/520/ΕΚ καθιστά πιθανές ενέργειες οι οποίες θίγουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των προσώπων των οποίων τα

27 Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281 της 23.11.1995, σ. 31).

δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν διαβιβασθεί ή θα μπορούσαν να διαβιβασθούν από την Ένωση στις Ηνωμένες Πολιτείες, στηριζόμενες στις απαιτήσεις εθνικής ασφάλειας, δημοσίου συμφέροντος ή εφαρμογής της νομοθεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών, χωρίς να περιλαμβάνει καμία διαπίστωση σχετικά με την ύπαρξη στις Ηνωμένες Πολιτείες κρατικών κανόνων για τον περιορισμό τυχόν επεμβάσεων στα δικαιώματα αυτά και χωρίς να αναφέρεται στην ύπαρξη αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά τέτοιων επεμβάσεων.

Επίσης, η Επιτροπή, θεσπίζοντας το άρθρο 3 της αποφάσεως 2000/520/ΕΚ, υπερέβη τις αρμοδιότητες που της απένειμε το άρθρο 25, παράγραφος 6, της οδηγίας 95/46/ΕΚ, υπό το πρίσμα του Χάρτη και ως εκ τούτου το άρθρο αυτό είναι ανίσχυρο (σκέψεις 82, 87-89, 96-98, 102-105, διατακτ. 2).

Απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2019 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Planet49 (C-673/17, EU:C:2019:801) [28]

Η εταιρία Planet49 διοργάνωσε διαφημιστικό παιχνίδι στον ιστότοπο www.dein-macbook.de. Προκειμένου να συμμετάσχουν, οι χρήστες του διαδικτύου έπρεπε να γνωστοποιήσουν το όνομα και τη διεύθυνσή τους σε ιστοσελίδα στην οποία υπήρχαν τετραγωνίδια επιλογής. Το τετραγωνίδιο βάσει του οποίου επιτρεπόταν η εγκατάσταση των cookies ήταν προσυμπληρωμένο.

Επιληφθέν ενδίκου μέσου ασκηθέντος από την γερμανική ομοσπονδία ενώσεων καταναλωτών, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) είχε αμφιβολίες ως προς το κύρος της λήψης της συγκατάθεσης των χρηστών μέσω του προσυμπληρωμένου τετραγωνιδίου καθώς και ως προς την έκταση της υποχρέωσης ενημέρωσης που υπείχε ο πάροχος υπηρεσιών.

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορούσε κατ' ουσίαν την ερμηνεία της έννοιας της «συγκατάθεσης», η οποία περιλαμβάνεται στην οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, σε συνδυασμό με την οδηγία 95/46/ΕΚ καθώς και με τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων.

Πρώτον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, κατά το άρθρο 2, στοιχείο η [illegible] ΕΚ [illegible] της οδηγίας 95/ στην οποία παραπέμπει το άρθρο 2, στοιχείο στ [illegible] προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ως συγκατάθεση νοείται «κάθε δήλωση βουλήσεως, ελευθέρας, ρητής και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν». Τόνισε ότι η απαίτηση περί «δήλωσης» βούλησης του υποκειμένου των δεδομένων αναφέρεται σαφώς σε ενεργή και όχι παθητική συμπεριφορά. Η παροχή συγκατάθεσης, όμως, μέσω προσυμπληρωμένου τετραγωνιδίου δεν προϋποθέτει ενεργή συμπεριφορά εκ μέρους του χρήστη ιστοτόπου. Επιπλέον, το ιστορικό της θέσπισης του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, το οποίο, μετά την τροποποίησή του από την οδηγία 2009/136, προβλέπει ότι ο χρήστης πρέπει να έχει «δώσει τη συγκατάθεσή του» για την αποθήκευση cookies, υποδηλώνει

28 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2019, σ. 120.

ότι η συγκατάθεση του χρήστη δεν μπορεί πλέον να τεκμαίρεται και πρέπει να προκύπτει από ενεργή συμπεριφορά του τελευταίου. Τέλος, η με θετική ενέργεια παροχή συγκατάθεσης προβλέπεται πλέον από τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων, του οποίου το άρθρο 4, σημείο 11, απαιτεί δήλωση βούλησης υπό μορφή, μεταξύ άλλων, «σαφ[ούς] θετική[ς] ενέργεια[ς]» και του οποίου η αιτιολογική σκέψη 32 εξαιρεί ρητώς τη «σιωπή, τα προσυμπληρωμένα τετραγωνίδια ή [την] αδράνεια» από τις περιπτώσεις παροχής συγκατάθεσης (σκέψεις 49, 52, 56 και 62).

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η συγκατάθεση δεν δίδεται εγκύρως όταν η αποθήκευση πληροφοριών ή η πρόσβαση σε πληροφορίες ήδη αποθηκευμένες στον τερματικό εξοπλισμό του χρήστη ιστοτόπου επιτρέπεται βάσει προσυμπληρωμένου τετραγωνιδίου το οποίο ο χρήστης πρέπει να αποεπιλέξει προκειμένου να αρνηθεί να δώσει τη συγκατάθεσή του (σκέψη 63, διατακτ. 1).

Δεύτερον, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες αποσκοπεί στην προστασία του χρήστη από κάθε επέμβαση στην ιδιωτική του ζωή, ανεξαρτήτως του αν η εν λόγω επέμβαση αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή όχι. Επομένως, η έννοια της «συγκατάθεση[ς]» δεν πρέπει να ερμηνεύεται διαφορετικά ανάλογα με το αν οι πληροφορίες που αποθηκεύονται, ή στις οποίες υπάρχει πρόσβαση, στον τερματικό εξοπλισμό του χρήστη ιστοτόπου αποτελούν ή όχι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (σκέψεις 69, 71, διατακτ. 2).

Τρίτον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες απαιτεί να έχει δώσει ο χρήστης τη συγκατάθεσή του με βάση σαφείς και εκτενείς πληροφορίες, μεταξύ άλλων για τον σκοπό της επεξεργασίας. Ειδικότερα, οι σαφείς και εκτενείς πληροφορίες πρέπει να παρέχουν στον χρήστη τη δυνατότητα να προσδιορίζει εύκολα τις συνέπειες της συγκατάθεσης που μπορεί να δώσει και να εξασφαλίζουν ότι η συγκατάθεση αυτή δίδεται εν πλήρει γνώσει της κατάστασης. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάρκεια λειτουργίας των cookies καθώς και το ζήτημα αν τρίτοι μπορούν ή όχι να έχουν πρόσβαση στα cookies αυτά συγκαταλέγονται στις σαφείς και εκτενείς πληροφορίες που πρέπει να παρέχει στον χρήστη ιστοτόπου ο πάροχος υπηρεσιών (σκέψεις 73 έως 75, 81, διατακτ. 3).

5. Δικαίωμα του δημιουργού

Απόφαση της 3ης Ιουλίου 2012 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), UsedSoft (C-128/11, EU:C:2012:407) [29]

Η εταιρία Oracle ανέπτυσσε και πωλούσε, χρησιμοποιώντας ιδίως τη δυνατότητα μεταφόρτωσης από το διαδίκτυο, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών τα οποία λειτουργούσαν βάσει του μοντέλου «πελάτη/διακομιστή». Ο πελάτης μεταφόρτωνε απευθείας από τον ιστότοπο της Oracle αντίγραφο του προγράμματος στον υπολογιστή του. Το δικαίωμα χρήσης περιελάμβανε το δικαίωμα μόνιμης αποθήκευσης αντιγράφου του εν λόγω προγράμματος σε διακομιστή και την παροχή πρόσβασης σε αυτό σε 25 χρήστες. Οι συμβάσεις

29 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2012, σ. 36.

παραχώρησης άδειας προέβλεπαν ότι ο πελάτης αποκτούσε ένα χρονικώς απεριόριστο, μη εκχωρήσιμο δικαίωμα χρήσης, αποκλειστικά προς εξυπηρέτηση της εσωτερικής λειτουργίας της επιχείρησής του. Η UsedSoft, γερμανική επιχείρηση, εμπορευόταν άδειες που είχε αγοράσει από πελάτες της Oracle. Οι πελάτες της UsedSoft οι οποίοι δεν είχαν στην κατοχή τους το σχετικό πρόγραμμα, το μεταφόρτωναν, κατόπιν απόκτησης τέτοιας «μεταχειρισμένης» άδειας, απευθείας στον υπολογιστή τους από τον ιστότοπο της Oracle στο διαδίκτυο. Οι πελάτες οι οποίοι είχαν ήδη στη διάθεσή τους το πρόγραμμα μπορούσαν να αγοράσουν, συμπληρωματικά, άδεια ή τμήμα αυτής για περισσότερους χρήστες. Στην τελευταία περίπτωση, οι πελάτες μεταφόρτωναν το πρόγραμμα στην κεντρική μνήμη των υπολογιστών εργασίας των πρόσθετων αυτών χρηστών.

Η Oracle άσκησε ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων αγωγή με αίτημα να παύσει η UsedSoft να εφαρμόζει την πρακτική αυτή. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως για την ερμηνεία, εντός του προεκτεθέντος πλαισίου, της οδηγίας 2009/24/ΕΚ [30] για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/24/ΕΚ έχει την έννοια ότι το δικαίωμα διανομής του αντιγράφου ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή αναλώνεται εφόσον ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, ο οποίος επέτρεψε, έστω και δωρεάν, τη μεταφόρτωση του αντιγράφου αυτού από το διαδίκτυο σε μέσο αποθήκευσης δεδομένων, παρέσχε επίσης, έναντι της καταβολής τιμήματος που συμφωνήθηκε προκειμένου να του εξασφαλιστεί αμοιβή αντίστοιχη προς την οικονομική αξία του αντιγράφου του έργου του οποίου είναι κύριος, και χρονικώς απεριόριστο δικαίωμα χρήσης του εν λόγω αντιγράφου.

Η μεταφόρτωση ενός αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και η σύναψη σύμβασης για την παραχώρηση άδειας χρήσης συνθέτουν ένα αδιαχώριστο σύνολο. Οι σχετικές εμπορικές πράξεις συνεπάγονται μεταβίβαση του δικαιώματος κυριότητας επί του αντιγράφου του οικείου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Συναφώς, είναι αδιάφορο αν το αντίγραφο του προγράμματος τέθηκε στη διάθεση του πελάτη μέσω της δυνατότητας μεταφόρτωσής του ή με τη μορφή υλικού φορέα δεδομένων, όπως CD-ROM ή DVD (σκέψεις 44-47, 72, διατακτ. 1).

Επιπλέον, τα άρθρα 4, παράγραφος 2, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/24/ΕΚ έχουν την έννοια ότι, σε περίπτωση που μεταπωλείται άδεια χρήσης προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, με συνέπεια τη μεταπώληση ενός αντιγράφου του το οποίο είχε μεταφορτωθεί από τον ιστότοπο του δικαιούχου του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο, και η ως άνω άδεια είχε παραχωρηθεί στον πρώτο αγοραστή, ο δεύτερος αγοραστής της άδειας αυτής, όπως και κάθε μεταγενέστερος αγοραστής της, μπορούν να επικαλεστούν την προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής ανάλωση του δικαιώματος διανομής και, ως εκ τούτου, απολαύουν του δικαιώματος αναπαραγωγής (σκέψη 88, διατακτ. 2).

30 Οδηγία 2009/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΕΕ L 111 της 5.5.2009, σ. 16).

Απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2016, Vereniging Openbare Bibliotheken (C-174/15, EU:C:2016:856) [31]

Στις Κάτω Χώρες, ο δανεισμός ηλεκτρονικών βιβλίων από τις δημόσιες βιβλιοθήκες δεν υπόκειτο στο καθεστώς του δημόσιου δανεισμού που ισχύει για τα παραδοσιακά βιβλία. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες έθεταν στη διάθεση του κοινού ηλεκτρονικά βιβλία μέσω διαδικτύου, βάσει συμφωνιών αδειοδότησης με τους δικαιούχους. Η Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB), ένωση στην οποία συμμετέχουν όλες οι δημόσιες βιβλιοθήκες των Κάτω Χωρών, φρονούσε ότι το καθεστώς για τα παραδοσιακά βιβλία θα έπρεπε να εφαρμόζεται και στον ψηφιακό δανεισμό. Στο πλαίσιο αυτό, ενήγαγε το Stichting Leenrecht, ίδρυμα επιφορτισμένο με την είσπραξη της αμοιβής που οφείλεται στους δημιουργούς, προκειμένου τούτο να αναγνωρισθεί δικαστικώς. Η αγωγή της VOB αφορούσε τους δανεισμούς που ήταν οργανωμένοι βάσει της αρχής «one copy, one user», ήτοι τον δανεισμό αντιγράφου βιβλίου σε ψηφιακή μορφή που πραγματοποιείται διά της τοποθετήσεως του αντιγράφου αυτού στον διακομιστή δημόσιας βιβλιοθήκης και διά της παροχής στον ενδιαφερόμενο χρήστη της δυνατότητας να αναπαραγάγει το εν λόγω αντίγραφο μέσω μεταφόρτωσης στον δικό του υπολογιστή, εξυπακουομένου ότι μόνον ένα αντίγραφο μπορεί να μεταφορτωθεί κατά τη διάρκεια της περιόδου δανεισμού και ότι, άμα τη λήξει της περιόδου αυτής, το αντίγραφο που έχει μεταφορτωθεί από τον χρήστη αυτόν δεν μπορεί πλέον να χρησιμοποιηθεί από αυτόν. Επιληφθέν της διαφοράς, το Rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 1, παράγραφος 1, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β ', και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/115/ΕΚ [32], σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι ο όρος «δανεισμός» καλύπτει τέτοιο δανεισμό αντιγράφου βιβλίου σε ψηφιακή μορφή και αν η εν λόγω οδηγία αντιτίθεται σε τέτοια πρακτική.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 1, παράγραφος 1, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β ', και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/115/ΕΚ πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι ο όρος «δανεισμός», όπως νοείται στο πλαίσιο των διατάξεων αυτών, καλύπτει την αρχή «one copy, one user».

Συγκεκριμένα, ο όρος «εκμίσθωση» αντικειμένων του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α ', της οδηγίας 2006/115/ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αφορά αποκλειστικώς τα ενσώματα αντικείμενα, ο δε όρος «αντίγραφα» του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής υπό την έννοια ότι αφορά, σε σχέση με την εκμίσθωση, αποκλειστικώς τα ενσωματωμένα σε υλικό μέσο αντίγραφα. Το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται εξάλλου από τον επιδιωκόμενο με την εν λόγω οδηγία σκοπό. Πράγματι, η αιτιολογική 4 σκέψη της οδηγίας αυτής ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι η πνευματική ιδιοκτησία πρέπει να προσαρμόζεται στις νέες οικονομικές εξελίξεις, όπως είναι για παράδειγμα οι νέες μορφές εκμετάλλευσης (σκέψεις 35, 39, 44-46, 54, διατακτ. 1).

31 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2016, σ. 57.

32 Οδηγία 2006/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας (ΕΕ L 376 της 27.12.2006, σ. 28).

Εξάλλου, το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει κράτος μέλος να εξαρτήσει την εφαρμογή του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/115/ΕΚ από την προϋπόθεση ότι το αντίγραφο του βιβλίου σε ψηφιακή μορφή που διατίθεται από τη δημόσια βιβλιοθήκη ετέθη σε κυκλοφορία με πρώτη πώληση ή με κατ' άλλον τρόπο πρώτη μεταβίβαση της κυριότητας του αντιγράφου αυτού εντός της Ένωσης από τον δικαιούχο του δικαιώματος διανομής στο κοινό ή με τη συγκατάθεσή του, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ [33]. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εμποδιστούν να ορίσουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, πρόσθετες προϋποθέσεις δυνάμενες να βελτιώσουν την προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών και πέραν των όσων προβλέπει ρητώς η εν λόγω διάταξη (σκέψεις 61, 65, διατακτ. 2).

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/115/ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτό η εφαρμογή της προβλεπόμενης για τον δημόσιο δανεισμό εξαίρεσης επί της διάθεσης από δημόσια βιβλιοθήκη αντιγράφου βιβλίου σε ψηφιακή μορφή στην περίπτωση που το αντίγραφο αυτό έχει ληφθεί από παράνομη πηγή (σκέψεις 67, 68, 72, διατακτ. 3).

Απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2016, GS Media (C-160/15, EU:C:2016:644) [34]

Η GS Media εκμεταλλευόταν τον ιστότοπο GeenStijl, ο οποίος αποτελούσε έναν εκ των δέκα δημοφιλέστερων ιστοτόπων επικαιρότητας στις Κάτω Χώρες. Το 2011, η GS Media δημοσίευσε ένα άρθρο και έναν υπερσύνδεσμο ο οποίος παρέπεμπε τους αναγνώστες σε αυστραλιανό ιστότοπο όπου ήταν διαθέσιμες φωτογραφίες της Britt Geertruida Dekker. Οι φωτογραφίες αυτές είχαν δημοσιευτεί στον αυστραλιανό ιστότοπο χωρίς τη συναίνεση της Sanoma, εκδότριας του μηνιαίου περιοδικού Playboy, η οποία ήταν κάτοχος των δικαιωμάτων δημιουργού των επίμαχων φωτογραφιών. Παρά τις οχλήσεις της Sanoma, η GS Media αρνήθηκε να αποσύρει τον επίμαχο υπερσύνδεσμο. Όταν ο αυστραλιανός ιστότοπος απέσυρε τις φωτογραφίες κατόπιν σχετικής αιτήσεως της Sanoma, ο ιστότοπος GeenStijl δημοσίευσε νέο άρθρο το οποίο περιείχε και αυτό έναν υπερσύνδεσμο προς άλλον ιστότοπο, από τον οποίο ήταν δυνατή η πρόσβαση στις εν λόγω φωτογραφίες. Και ο τελευταίος αυτός ιστότοπος ικανοποίησε το αίτημα της Sanoma για απόσυρση των φωτογραφιών. Στην πλατφόρμα επικοινωνίας του ιστοτόπου GeenStijl, οι χρήστες του τοποθέτησαν εν συνεχεία νέους συνδέσμους που οδηγούσαν σε άλλους ιστοτόπους στους οποίους ήταν διαθέσιμες οι επίμαχες φωτογραφίες. Κατά τη Sanoma, η GS Media προσέβαλε το δικαίωμα του δημιουργού. Επιληφθέν κατ' αναίρεση, το Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών) υπέβαλε συναφώς αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο. Συγκεκριμένα, δυνάμει της οδηγίας 2001/29/ΕΚ [35], κάθε πράξη παρουσίασης έργου προς το κοινό πρέπει να πραγματοποιείται με την άδεια του κατόχου του δικαιώματος του δημιουργού.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ έχει την έννοια ότι, προκειμένου να καθοριστεί αν η τοποθέτηση σε ιστότοπο υπερσυνδέσμων προς

33 Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167 της 22.6.2001, σ. 10).

34 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2016, σ. 56.

35 Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167 της 22.6.2001, σ. 10).

προστατευόμενα έργα, ελευθέρως διαθέσιμα σε άλλον ιστότοπο χωρίς την άδεια του κατόχου του δικαιώματος του δημιουργού συνιστά «παρουσίαση στο κοινό» κατά την έννοια της διάταξης αυτής, πρέπει να εξακριβωθεί αν οι σύνδεσμοι αυτοί παρασχέθηκαν για μη κερδοσκοπικό σκοπό από πρόσωπο που δεν γνώριζε ούτε μπορούσε ευλόγως να γνωρίζει τον παράνομο χαρακτήρα της δημοσίευσης των οικείων έργων στον εν λόγω άλλον ιστότοπο ή, αντιθέτως, αν παρασχέθηκαν για κερδοσκοπικό σκοπό, περίπτωση κατά την οποία η γνώση του παράνομου χαρακτήρα θα πρέπει να τεκμαίρεται.

Όταν αποδεικνύεται ότι το πρόσωπο αυτό γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι ο υπερσύνδεσμος που τοποθέτησε παρέχει πρόσβαση σε έργο παρανόμως δημοσιευθέν στο διαδίκτυο, για παράδειγμα επειδή είχε προειδοποιηθεί για την εν λόγω παράνομη δημοσίευση από τους κατόχους του δικαιώματος του δημιουργού, τότε πρέπει να γίνει δεκτό ότι η τοποθέτηση του συνδέσμου αυτού συνιστά «παρουσίαση στο κοινό» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ. Όταν η τοποθέτηση υπερσυνδέσμων πραγματοποιείται για κερδοσκοπικούς λόγους, ευλόγως αναμένεται από το πρόσωπο που πραγματοποιεί τέτοια τοποθέτηση ότι θα προβεί στους αναγκαίους ελέγχους ώστε να βεβαιωθεί ότι το οικείο έργο δεν έχει δημοσιευτεί παρανόμως στον ιστότοπο στον οποίο οδηγούν οι εν λόγω υπερσύνδεσμοι. Υπό τις περιστάσεις αυτές, και υπό τον όρο ότι το ανωτέρω μαχητό τεκμήριο δεν ανατρέπεται, η πράξη που συνίσταται στην τοποθέτηση υπερσυνδέσμου προς έργο παρανόμως δημοσιευθέν στο διαδίκτυο αποτελεί «παρουσίαση στο κοινό» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ (σκέψεις 33, 47-51, 55 και διατακτ.).

Απόφαση της 14ης Ιουνίου 2017, Stichting Brein (C-610/15, EU:C:2017:456) [36]

Η Ziggo και η XS4ALL ήταν εταιρίες παροχής πρόσβασης στο διαδίκτυο. Πολλοί από τους συνδρομητές τους χρησιμοποιούσαν την πλατφόρμα διαδικτυακής ανταλλαγής αρχείων «The Pirate Bay». Η πλατφόρμα αυτή παρείχε στους χρήστες τη δυνατότητα να ανταλλάσσουν ανά τμήματα (torrents) έργα αποθηκευμένα στους υπολογιστές τους. Επρόκειτο, ως επί το πλείστον, για έργα προστατευόμενα από το δικαίωμα του δημιουργού, για τα οποία οι κάτοχοι του δικαιώματος αυτού δεν είχαν δώσει την άδειά τους προκειμένου οι διαχειριστές και οι χρήστες της πλατφόρμας να προβαίνουν στις επίμαχες ανταλλαγές. Το Stichting Brein, ολλανδικό ίδρυμα για την προάσπιση των συμφερόντων των κατόχων δικαιωμάτων του δημιουργού, προσέφυγε στα ολλανδικά δικαστήρια, ζητώντας να υποχρεωθούν η Ziggo και η XS4ALL να διακόψουν την πρόσβαση στα ονόματα τομέων (domain names) και στις διευθύνσεις IP της «The Pirate Bay».

Το Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών) ζήτησε, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν μια πλατφόρμα ανταλλαγής αρχείων όπως η «The Pirate Bay» πραγματοποιεί «παρουσίαση στο κοινό», κατά την έννοια της οδηγίας 2001/29/ΕΚ [37], με συνέπεια να προσβάλλεται το δικαίωμα του δημιουργού.

36 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2017, σ. 68.

37 Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167 της 22.6.2001, σ. 10).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ο όρος «παρουσίαση στο κοινό», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ, καλύπτει τη διάθεση στο διαδίκτυο και τη διαχείριση πλατφόρμας ανταλλαγής η οποία περιέχει ευρετήριο μεταδεδομένων σχετικών με προστατευόμενα έργα και μηχανή αναζήτησης, με συνέπεια οι χρήστες της να έχουν τη δυνατότητα να εντοπίζουν τα έργα αυτά και να τα ανταλλάσσουν στο πλαίσιο δικτύου peer-to-peer.

Επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας 2001/29/ΕΚ, το προβλεπόμενο στο εν λόγω άρθρο 3, παράγραφος 1, δικαίωμα του δημιουργού καλύπτει κάθε ενσύρματη ή ασύρματη μετάδοση ή αναμετάδοση έργου σε κοινό που δεν παρίσταται στον τόπο της παρουσίασης, συμπεριλαμβανομένης της ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής.

Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί συναφώς ότι η παράθεση, σε ορισμένο ιστότοπο, συνδέσμων προς προστατευόμενα έργα τα οποία έχουν αναρτηθεί χωρίς κανένα περιορισμό πρόσβασης σε άλλον ιστότοπο, συνιστά παροχή στους χρήστες του πρώτου ιστοτόπου άμεσης πρόσβασης στα εν λόγω έργα. Τέτοια περίπτωση συνιστά και η πώληση συσκευής ανάγνωσης πολυμέσων, στην οποία έχει προηγουμένως εγκατασταθεί πρόσθετο λογισμικό διαθέσιμο στο διαδίκτυο, το οποίο περιέχει υπερσυνδέσμους προς ελευθέρως προσβάσιμους στο κοινό ιστοτόπους, μέσω των οποίων παρέχεται στο κοινό πρόσβαση σε έργα προστατευόμενα από το δικαίωμα του δημιουργού, χωρίς την άδεια των δικαιούχων. Συνεπώς, από τη νομολογία αυτή συνάγεται, καταρχήν, ότι κάθε πράξη με την οποία ένας χρήστης, έχοντας πλήρη επίγνωση, παρέχει στους πελάτες του πρόσβαση σε προστατευόμενα έργα μπορεί να συνιστά «πράξη παρουσίασης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ.

Για να συντρέχει «παρουσίαση στο κοινό», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ, πρέπει τα προστατευόμενα έργα να παρουσιάζονται πράγματι σε κοινό. Η έννοια του «κοινού» προϋποθέτει ένα ελάχιστο όριο. Συνεπώς, έχει σημασία όχι μόνον ο αριθμός των προσώπων που έχουν ταυτόχρονα πρόσβαση στο ίδιο έργο, αλλά και ο αριθμός των προσώπων αυτών που έχουν διαδοχικά πρόσβαση στο έργο (σκέψεις 30-34, 40, 41, 48 και διατακτ.).

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2019:623) [38]

Η εταιρία Funke Medien εκμεταλλευόταν τη διαδικτυακή πύλη της γερμανικής καθημερινής εφημερίδας Westdeutsche Allgemeine Zeitung. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, θεωρώντας ότι η Funke Medien είχε προσβάλει το δικαίωμά της πνευματικής ιδιοκτησίας επί ορισμένων στρατιωτικών εκθέσεων της Γερμανικής Κυβέρνησης οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «διαβαθμισμένα έγγραφα περιορισμένης πρόσβασης», άσκησε αγωγή παραλείψεως κατά της Funke Medien. Η αγωγή αυτή έγινε δεκτή από το περιφερειακό δικαστήριο (Γερμανία) και στη συνέχεια επικυρώθηκε κατ' έφεση από το ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο (Γερμανία). Με την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία), η Funke Medien ενέμεινε στο αίτημά της για απόρριψη της αγωγής παραλείψεως.

38 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2019, σ. 96.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε εκ προοιμίου ότι στρατιωτικές εκθέσεις μπορούν να προστατευθούν με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι εκθέσεις αυτές συνιστούν προσωπικό πνευματικό δημιούργημα που αντανακλά την προσωπικότητα του συντάκτη τους και αποτυπώνεται στις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές στις οποίες ο τελευταίος προέβη κατά την κατάρτισή τους, τη δε συνδρομή της προϋπόθεσης αυτής οφείλει να ελέγχει κατά περίπτωση ο εθνικός δικαστής (σκέψη 25).

Κατά το Δικαστήριο, οι διατάξεις της οδηγίας 2001/29/ΕΚ που προβλέπουν τα αποκλειστικά δικαιώματα των δημιουργών για αναπαραγωγή των έργων τους και παρουσίασή τους στο κοινό συνιστούν μέτρα πλήρους εναρμόνισης του ουσιαστικού περιεχομένου των δικαιωμάτων που αναφέρονται σε αυτές. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2001/29/ΕΚ που επιτρέπουν παρέκκλιση από τα εν λόγω δικαιώματα όσον αφορά την παρουσίαση της επικαιρότητας και την παράθεση αποσπασμάτων δεν συνιστούν μέτρα πλήρους εναρμόνισης του περιεχομένου των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπουν. Εντούτοις, η ευχέρεια που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων αυτών πρέπει να ασκείται εντός των ορίων που επιβάλλει το δίκαιο της Ένωσης, τούτο δε προκειμένου να διατηρείται μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ, αφενός, του συμφέροντος των κατόχων δικαιωμάτων για προστασία της διανοητικής τους ιδιοκτησίας, όπως κατοχυρώνεται στον Χάρτη, και, αφετέρου, των δικαιωμάτων και συμφερόντων των χρηστών προστατευόμενων έργων ή αντικειμένων, ιδίως της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησής τους, όπως κατοχυρώνεται επίσης στον Χάρτη, καθώς και του γενικού συμφέροντος (σκέψεις 38, 46, 51, 54, 57, διατακτ. 1).

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης δεν μπορεί να δικαιολογήσει, πέραν των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπονται στην οδηγία 2001/29/ΕΚ, παρέκκλιση από τα αποκλειστικά δικαιώματα των δημιουργών για αναπαραγωγή των έργων τους και παρουσίασή τους στο κοινό, πλην της προβλεπόμενης από την εν λόγω οδηγία. Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι ο κατάλογος των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπει η οδηγία 2001/29/ΕΚ έχει εξαντλητικό χαρακτήρα (σκέψεις 56, 64, διατακτ. 2).

Τέλος, κατά το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της στάθμισης που ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να πραγματοποιεί, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, μεταξύ, αφενός, των αποκλειστικών δικαιωμάτων των δημιουργών προς αναπαραγωγή των έργων τους και προς παρουσίασή τους στο κοινό και, αφετέρου, των δικαιωμάτων των χρηστών προστατευόμενων αντικειμένων, στα οποία αναφέρονται οι εξαιρετικές διατάξεις της οδηγίας 2001/29/ΕΚ που διέπουν την παρουσίαση της επικαιρότητας και την παράθεση αποσπασμάτων, οφείλει να στηρίζεται σε μια ερμηνεία των διατάξεων αυτών η οποία πρέπει όχι μόνο να είναι σύμφωνη με το γράμμα τους και να διαφυλάσσει την πρακτική αποτελεσματικότητά τους, αλλά και να συνάδει πλήρως με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη (σκέψη 76, διατακτ. 3).

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Spiegel Online (C-516/17, EU:C:2019:625) [39]

Η εταιρία Spiegel Online εκμεταλλευόταν ομώνυμη δικτυακή πύλη πληροφοριών. Ο Volker Beck, ο οποίος ήταν μέλος του Bundestag (Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου, Γερμανία), προσέφυγε, ενώπιον περιφερειακού δικαστηρίου, επικαλούμενος προσβολή του δικαιώματός του πνευματικής ιδιοκτησίας, λόγω δημοσιοποίησης του πλήρους κειμένου ενός εκ των χειρογράφων του και ενός άρθρου στον δικτυακό τόπο της Spiegel Online. Το δικαστήριο αυτό δικαίωσε τον V. Beck. Κατόπιν απόρριψης της έφεσής της, η Spiegel Online άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία).

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2001/29/ΕΚ που επιτρέπουν παρέκκλιση από τα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού όσον αφορά την παρουσίαση της επικαιρότητας και την παράθεση αποσπασμάτων παρέχουν στα κράτη μέλη διακριτική ευχέρεια για τη μεταφορά τους στο εθνικό δίκαιο, αλλά δεν συνιστούν μέτρα πλήρους εναρμόνισης. Εντούτοις, η ευχέρεια την οποία διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων αυτών πρέπει να ασκείται εντός των ορίων που επιβάλλει το δίκαιο της Ένωσης, τούτο δε προκειμένου να διατηρείται μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ, αφενός, του συμφέροντος των κατόχων δικαιωμάτων για προστασία της διανοητικής τους ιδιοκτησίας, όπως κατοχυρώνεται στον Χάρτη, και, αφετέρου, των δικαιωμάτων και συμφερόντων των χρηστών προστατευόμενων έργων ή αντικειμένων, ιδίως της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησής τους, όπως κατοχυρώνεται επίσης στον Χάρτη, καθώς και του γενικού συμφέροντος (σκέψεις 31, 36, 42, διατακτ. 1).

Όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η ελευθερία αυτή δεν μπορεί να δικαιολογήσει, πέραν των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπει η οδηγία 2001/29/ΕΚ, παρέκκλιση από τα αποκλειστικά δικαιώματα των δημιουργών για αναπαραγωγή των έργων τους και παρουσίασή τους στο κοινό, πλην της προβλεπόμενης από την εν λόγω οδηγία. Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι ο κατάλογος των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπει η οδηγία αυτή έχει εξαντλητικό χαρακτήρα (σκέψεις 41, 49, διατακτ. 2).

Εξάλλου, κατά το Δικαστήριο, ο εθνικός δικαστής, στο πλαίσιο της στάθμισης που υποχρεούται να πραγματοποιεί, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, μεταξύ, αφενός, των αποκλειστικών δικαιωμάτων των δημιουργών προς αναπαραγωγή των έργων τους και προς παρουσίασή τους στο κοινό και, αφετέρου, των δικαιωμάτων των χρηστών προστατευόμενων αντικειμένων, στα οποία αναφέρονται οι εξαιρετικές διατάξεις της οδηγίας 2001/29/ΕΚ που διέπουν την παρουσίαση της επικαιρότητας και την παράθεση αποσπασμάτων, οφείλει να στηρίζεται σε ερμηνεία των διατάξεων αυτών η οποία πρέπει όχι μόνο να είναι σύμφωνη με το γράμμα τους και να διαφυλάσσει την πρακτική αποτελεσματικότητά τους, αλλά και να συνάδει πλήρως με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη (σκέψη 59, διατακτ. 3).

39 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2019, σ. 97.

Πρώτον, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εξαιρετική διάταξη της οδηγίας 2001/29/ΕΚ σχετικά με την παρουσίαση της επικαιρότητας δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση η οποία ορίζει ότι η εξαίρεση ή ο περιορισμός που προβλέπεται στη διάταξη αυτή έχει εφαρμογή μόνο στις περιπτώσεις όπου δεν είναι ευλόγως δυνατό να ζητηθεί προηγούμενη άδεια ενόψει της χρήσης προστατευόμενου έργου για σκοπούς παρουσίασης της επικαιρότητας. Συγκεκριμένα, όταν συμβαίνει κάποιο γεγονός της επικαιρότητας, πρέπει, κατά κανόνα, και ιδίως στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας, να μπορεί η σχετική πληροφορία να γνωστοποιηθεί γρήγορα, όπερ δύσκολα συμβιβάζεται με την επιβολή υποχρέωσης να ληφθεί προηγούμενη συγκατάθεση του δημιουργού, η οποία θα μπορούσε να καταστήσει υπέρμετρα δυσχερή, ή ακόμη και να εμποδίσει, την έγκαιρη παροχή χρήσιμων πληροφοριών στο κοινό (σκέψεις 71, 74, διατακτ. 4).

Δεύτερον, το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι ο όρος «παράθεση αποσπασμάτων», όπως χρησιμοποιείται στην εξαιρετική διάταξη της οδηγίας 2001/29/ΕΚ σχετικά με την παράθεση αποσπασμάτων, καλύπτει την παραπομπή, μέσω υπερσυνδέσμου, σε ηλεκτρονικό αρχείο το οποίο μπορεί να διαβαστεί αυτοτελώς. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, κατά τη νομολογία του, οι υπερσύνδεσμοι συμβάλλουν τόσο στην εύρυθμη λειτουργία του διαδικτύου, η οποία έχει ιδιαίτερη σημασία για την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης που κατοχυρώνεται στον Χάρτη, όσο και στην ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών εντός του δικτύου αυτού, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη αμέτρητων διαθέσιμων πληροφοριών. Εν συνεχεία, το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα έργο έχει ήδη καταστεί νομίμως προσιτό στο κοινό όταν έχει ήδη, με τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται, καταστεί προσβάσιμο στο κοινό με τη συγκατάθεση του δικαιούχου ή δυνάμει υποχρεωτικής ή ακόμη και νόμιμης άδειας. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί αν ένα έργο έχει διατεθεί νομίμως στο κοινό, βάσει των στοιχείων της συγκεκριμένης υπόθεσης και λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων (σκέψεις 81, 84, 91, 95, διατακτ. 5, 6).

II. Η διαμόρφωση του πλαισίου του ηλεκτρονικού εμπορίου

1. Διαφήμιση

Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Google France (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159) [40]

Η εταιρία Google εκμεταλλευόταν μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο και προσέφερε, μεταξύ άλλων, επ' αμοιβή την υπηρεσία αντιστοίχησης με την ονομασία «AdWords». Η υπηρεσία αυτή παρείχε τη δυνατότητα στους επιχειρηματίες, μέσω της επιλογής μιας ή περισσοτέρων λέξεων-κλειδιών, να εμφανίζεται ένας διαφημιστικός σύνδεσμος προς τον ιστότοπο του επιχειρηματία, συνοδευόμενος από διαφημιστικό μήνυμα. Η Vuitton, δικαιούχος του κοινοτικού σήματος «Vuitton», και άλλοι δικαιούχοι γαλλικών εθνικών σημάτων, διαπίστωσαν ότι, κατά τη χρήση της μηχανής αναζήτησης της Google από τους χρήστες του διαδικτύου, με την εισαγωγή των λέξεων που αντιστοιχούσαν στα ανωτέρω σήματα εμφανίζονταν σύνδεσμοι προς ιστοτόπους που προσέφεραν απομιμήσεις των προϊόντων της Vuitton και προς ιστοτόπους ανταγωνιστών

40 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2010, σ. 39.

των λοιπών δικαιούχων σημάτων. Το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία), υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το κατά πόσον είναι νόμιμη η χρήση, ως λέξεων-κλειδιών στο πλαίσιο υπηρεσίας αντιστοίχησης στο διαδίκτυο, σημείων που αντιστοιχούν σε σήματα, χωρίς τη συγκατάθεση των δικαιούχων τους.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ως άνω παρέχων υπηρεσία αντιστοίχησης στο διαδίκτυο δεν κάνει χρήση του εν λόγω σημείου υπό την έννοια του άρθρου 5, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 89/104/ΕΟΚ [41] ή του άρθρου 9, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 40/94 [42], ακόμη και αν παρέχει τη δυνατότητα στους διαφημιζόμενους να επιλέξουν ως λέξεις-κλειδιά σημεία πανομοιότυπα με σήματα, αποθηκεύει τα σημεία αυτά και εμφανίζει τις διαφημίσεις των πελατών του με βάση τα εν λόγω σημεία. Η χρήση από τρίτον σημείου πανομοιότυπου ή παρόμοιου με το σήμα του δικαιούχου συνεπάγεται ότι αυτός χρησιμοποιεί το σημείο στο πλαίσιο της δικής του εμπορικής επικοινωνίας και αποτελεί χρήση υπό την έννοια της εν λόγω οδηγίας, στην περίπτωση κατά την οποία η εμφάνιση αποσκοπεί να παραπλανήσει τους χρήστες ως προς την προέλευση των προϊόντων ή των υπηρεσιών του (σκέψεις 53-57, 71-73, 105, διατακτ. 2).

Ο δικαιούχος σήματος μπορεί να απαγορεύσει σε διαφημιζόμενο να προβάλει διαφήμιση όταν η εν λόγω διαφήμιση επιτρέπει δυσχερώς στον μέσο χρήστη του διαδικτύου να αντιληφθεί αν τα διαφημιζόμενα προϊόντα ή οι υπηρεσίες προέρχονται από τον δικαιούχο του σήματος ή από τρίτον. Η ουσιώδης λειτουργία του σήματος συνίσταται ιδίως στο να παρέχει τη δυνατότητα στους χρήστες του διαδικτύου να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες του δικαιούχου του σήματος αυτού από τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που έχουν διαφορετική προέλευση (σκέψεις 84, 85, 87-90, 99, διατακτ. 1).

Ωστόσο, οι επιπτώσεις της χρήσης από τρίτους του πανομοιότυπου με το σήμα σημείου δεν συνιστούν καθαυτές προσβολή της διαφημιστικής λειτουργίας του σήματος (σκέψεις 91-95). Το άρθρο 14 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ [43] έχει την έννοια ότι ο κανόνας του άρθρου αυτού έχει εφαρμογή στον παρέχοντα υπηρεσία αντιστοίχησης στο διαδίκτυο όταν ο εν λόγω παρέχων δεν είχε ενεργό ρόλο που θα του επέτρεπε να έχει γνώση ή έλεγχο των αποθηκευμένων στοιχείων. Αν η συμπεριφορά του είναι καθαρά τεχνική, αυτόματη και παθητική, γεγονός που συνεπάγεται ότι δεν είχε γνώση ή έλεγχο των στοιχείων που αποθηκεύει ο εν λόγω πάροχος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος (σκέψεις 114, 119, 120, διατακτ. 3).

Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2013, Belgian Electronic Sorting Technology (C-657/11, EU:C:2013:516) [44]

Οι εταιρίες Belgian Electronic Sorting Technology (BEST) και Visys σχεδίαζαν, κατασκεύαζαν και διέθεταν στο εμπόριο συστήματα και δίκτυα διαλογής με τεχνολογία λέιζερ. Η Visys είχε συσταθεί από τον Bert Peelaers, πρώην υπάλληλο της BEST. Ο B. Peelaers είχε προβεί, για λογαριασμό της Visys, στην καταχώριση του ονόματος τομέα (domain name)

41 Οδηγία 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ L 40 της 11.2.1989, σ. 1).

42 Κανονισμός (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ L 11 της 14.1.1994, σ. 1).

43 Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 178 της 17.7.2000, σ. 1).

44 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2013, σ. 41.

«www.bestlasersorter.com». Το περιεχόμενο του ιστοτόπου στον οποίο αντιστοιχούσε αυτό το όνομα τομέα ήταν πανομοιότυπο με εκείνο ιστοτόπων που είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί από τη Visys με τα ονόματα τομέα «www.visys.be» και «www.visysglobal.be». Η εισαγωγή των όρων «Best Laser Sorter» στη μηχανή αναζήτησης του ιστοτόπου «www.google.be» εμφάνιζε ως δεύτερο κατά σειρά αποτέλεσμα, αμέσως μετά τον ιστότοπο της BEST, διαδικτυακό σύνδεσμο προς τον ιστότοπο της Visys. Η Visys χρησιμοποιούσε ως μεταετικέτες στους ιστοτόπους της, μεταξύ άλλων, τους εξής όρους: «Best+Helius, Best+Genius». Το αιτούν δικαστήριο, Hof van Cassatie (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Βέλγιο), υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, ζητώντας να διευκρινιστεί αν η καταχώριση και η χρήση ονόματος τομέα, αφενός, και η χρήση μεταετικετών («metatags») στα μεταδεδομένα («metadata») ενός ιστοτόπου, αφετέρου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι περιλαμβάνονται στο σημασιολογικό περιεχόμενο της έννοιας του όρου «διαφήμιση» κατά τις οδηγίες 84/450/ΕΟΚ [45] και 2006/114/ΕΚ [46].

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ και το άρθρο 2, στοιχείο α ότι η οδηγία «διαφήμιση» κατά τις διατάξεις αυτές, περιλαμβάνει τη χρήση ονόματος τομέα και τη χρήση μεταετικετών στα μεταδεδομένα ιστοτόπου, σε περίπτωση κατά την οποία το όνομα τομέα και οι αποτελούμενες από λέξεις κλειδιά μεταετικέτες («keyword metatags») παραπέμπουν σε ορισμένα προϊόντα ή σε ορισμένες υπηρεσίες ή ακόμη στην εμπορική επωνυμία εταιρίας και αποτελούν μορφή ανακοίνωσης, η οποία απευθύνεται στους δυνητικούς καταναλωτές και υποδηλώνει σε αυτούς ότι θα ανακαλύψουν ιστότοπο σχετικό με τα εν λόγω προϊόντα και υπηρεσίες ή ακόμη και με την εν λόγω εταιρία.

Συγκεκριμένα, η έννοια του όρου «διαφήμιση» δεν πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται κατά τρόπον που οι ενέργειες επαγγελματία με σκοπό την προώθηση και τη διάθεση των προϊόντων ή των υπηρεσιών του, οι οποίες ενδέχεται να επηρεάσουν την οικονομική συμπεριφορά των καταναλωτών και, επομένως, να θίξουν τους ανταγωνιστές του επαγγελματία αυτού, να εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής των κανόνων περί θεμιτού ανταγωνισμού που επιβάλλουν οι ως άνω οδηγίες.

Αντιθέτως, στο σημασιολογικό περιεχόμενο του όρου αυτού δεν περιλαμβάνεται αφ' εαυτής η καταχώριση ονόματος τομέα. Συγκεκριμένα, πρόκειται για αμιγώς διαδικαστική πράξη η οποία, αφ' εαυτής, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην τη δυνατότητα των δυνητικών καταναλωτών να λάβουν γνώση του ονόματος τομέα και η οποία, επομένως, δεν μπορεί να επηρεάσει την επιλογή τους (σκέψεις 39, 43, 48, 53, 60 και διατακτ.).

Απόφαση της 4ης Μαΐου 2017, Luc Vanderborght (C-339/15, EU:C:2017:335) [47]

Ο Luc Vanderborght, οδοντίατρος εγκατεστημένος στο Βέλγιο, προέβη σε διαφήμιση για υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης. Εγκατέστησε διαφημιστικό πλαίσιο όπου αναγραφόταν το όνομά του, η ιδιότητά του ως οδοντιάτρου, η διεύθυνση του δικτυακού τόπου του και ο

45 Οδηγία 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Σεπτεμβρίου 1984, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2005/29/ΕΚ (ΕΕ L 250, της 19.9.1984, σ. 17).

46 Οδηγία 2006/114/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για την παραπλανητική και τη συγκριτική διαφήμιση (ΕΕ L 376 της 27.12.2006, σ. 21).

47 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2017, σ. 74.

αριθμός κλήσης του ιατρείου του. Ακόμη, δημιούργησε δικτυακό τόπο με τον οποίο ενημέρωνε τους ασθενείς σχετικά με τα διάφορα είδη θεραπευτικών αγωγών που προσέφερε στο ιατρείο του. Τέλος, δημοσίευσε διαφημιστικές καταχωρίσεις σε τοπικές εφημερίδες. Κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε ο Verbond der Vlaamse tandartsen, επαγγελματικός σύλλογος οδοντιάτρων, κινήθηκε ποινική δίωξη κατά του L. Vanderborght. Ειδικότερα, το βελγικό δίκαιο απαγόρευε απολύτως κάθε διαφήμιση υπηρεσιών στοματικής υγειονομικής και οδοντιατρικής περίθαλψης και επέβαλλε απαιτήσεις διακριτικότητας. Επιληφθέν της διαφοράς, το Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel (ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών, Βέλγιο) αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα επί του ζητήματος αυτού.

Κατά το Δικαστήριο, η οδηγία 2000/31/ΕΚ [48] πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίδικη στην κύρια δίκη.

Η αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ διευκρινίζει ότι η έννοια των «υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας» καλύπτει μεγάλο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων σε απευθείας σύνδεση (on-line). Εξάλλου, το άρθρο 2, στοιχείο στ ', της ως άνω διευκρινίζει ότι η έννοια των «εμπορικών επικοινωνιών» καλύπτει μεταξύ άλλων όλες τις μορφές επικοινωνίας που αποσκοπούν να προωθήσουν τις υπηρεσίες ενός προσώπου το οποίο ασκεί νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα. Επομένως, η διαφήμιση υπηρεσιών στοματικής υγειονομικής και οδοντιατρικής περίθαλψης, η οποία πραγματοποιείται μέσω δικτυακού τόπου συνιστά τέτοια υπηρεσία (σκέψεις 36-39). Ο νομοθέτης της Ένωσης δεν απέκλεισε κανένα νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα από την προβλεπόμενη στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 αρχή του επιτρεπτού των διαδικτυακών εμπορικών επικοινωνιών. Η διάταξη αυτή παρέχει μεν τη δυνατότητα να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες των επαγγελμάτων υγείας κατά την κατάρτιση των επαγγελματικών κανόνων που αφορούν τα επαγγέλματα αυτά, οριοθετώντας τις μορφές και τους τρόπους πραγματοποίησης των διαδικτυακών εμπορικών επικοινωνιών προκειμένου ιδίως να εξασφαλίζεται ότι δεν θα πληγεί η εμπιστοσύνη των ασθενών προς τα επαγγέλματα αυτά, πλην όμως οι επαγγελματικοί αυτοί κανόνες δεν μπορούν να απαγορεύσουν κατά τρόπο γενικό και απόλυτο οποιαδήποτε μορφή διαδικτυακής διαφήμισης σκοπούσας στην προώθηση της δραστηριότητας ενός προσώπου το οποίο ασκεί τέτοιο επάγγελμα (σκέψεις 48-50, διατακτ. 2).

Το άρθρο 56 ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, που απαγορεύει γενικώς και απολύτως κάθε διαφήμιση υπηρεσιών στοματικής υγειονομικής και οδοντιατρικής περίθαλψης.

Σε ό,τι αφορά την αναγκαιότητα ενός περιορισμού της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών όπως ο επίδικος στην κύρια δίκη, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η υγεία και η ζωή του ανθρώπου κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ των προστατευόμενων από τη Συνθήκη αγαθών και συμφερόντων και ότι καταρχήν απόκειται στα κράτη μέλη να αποφασίσουν για το επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας το οποίο προτίθενται να διασφαλίζουν.

48 Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 178 της 17.7.2000, σ. 1).

Ειδικότερα, δεν είναι όλα τα απαγορευόμενα από τη νομοθεσία αυτή διαφημιστικά μηνύματα ικανά, αυτά καθεαυτά, να επιφέρουν τα αντιβαίνοντα στους προαναφερθέντες σκοπούς αποτελέσματα. Υπό αυτές τις συνθήκες, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι επιδιωκόμενοι από την επίδικη στην κύρια δίκη νομοθεσία σκοποί θα μπορούσαν να επιτευχθούν με λιγότερο περιοριστικά μέτρα (σκέψεις 71-73, 75, 76, διατακτ. 3).

Απόφαση της 30ής Μαρτίου 2017, Verband Sozialer Wettbewerb eV (C-146/16, EU:C:2017:243)

Η διαφορά της κύριας δίκης αφορούσε διαφημιστική καταχώριση σε εφημερίδα στην οποία προέβη η DHL Paket, η οποία διατηρούσε τη διαδικτυακή πλατφόρμα πωλήσεων «MeinPaket.de» στην οποία εμπορευόμενοι προσέφεραν προϊόντα προς πώληση. Τα προϊόντα που παρουσιάζονταν στην καταχώριση αυτή έφεραν κωδικό και διετίθεντο μέσω της εν λόγω πλατφόρμας από τρίτους πωλητές. Μετά τη σύνδεσή του στον ιστότοπο, ο χρήστης μπορούσε να εισαγάγει εκεί τον αντίστοιχο κωδικό, προκειμένου να οδηγηθεί σε ιστοσελίδα με πιο λεπτομερή περιγραφή του επίμαχου προϊόντος και αναφορά στην ταυτότητα του πωλητή, για τον οποίο μπορούσε να λάβει πληροφορίες μέσω ειδικής στήλης προοριζόμενης για τον σκοπό αυτόν.

Κατά τη Verband Sozialer Wettbewerb (VSW), ένωση μέλη της οποίας είναι ιδίως προμηθευτές ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών καθώς και πωλητές εξ αποστάσεως, οι οποίοι προσφέρουν προς πώληση πάσης φύσεως είδη, η δημοσιευθείσα διαφήμιση συνιστούσε αθέμιτη εμπορική πρακτική. Κατά τη VSW, η DHL Paket δεν εκπλήρωνε την υποχρέωσή της να δηλώσει την ταυτότητα και τη γεωγραφική διεύθυνση των προμηθευτών που χρησιμοποιούσαν την πλατφόρμα της πωλήσεων. Η VSW άσκησε αγωγή ζητώντας την παράλειψη της διαφημιστικής αυτής δραστηριότητας.

Κατόπιν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 7, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29/ΕΚ [49] πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι διαφημιστική καταχώριση, όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, η οποία εμπίπτει στην κατά την ως άνω οδηγία έννοια της «πρόσκλησης για αγορά», μπορεί να εκπληρώνει την προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή υποχρέωση ενημέρωσης.

Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αφενός, αν οι υφιστάμενοι στο διαφημιστικό κείμενο περιορισμοί χώρου δικαιολογούν το να είναι διαθέσιμες οι πληροφορίες σχετικά με τον προμηθευτή αποκλειστικώς στη διαδικτυακή πλατφόρμα πωλήσεων και, αφετέρου, ενδεχομένως, αν οι απαιτούμενες από το άρθρο 7, παράγραφος 4, στοιχείο β [illegible] αυτής εν λόγω οδ[illegible] πλατφόρμα πωλήσεων γνωστοποιούνται με απλό και γρήγορο τρόπο (σκέψη 33 και διατακτ.).

49 Οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 149 της 11.6.2005, σ. 22).

Απόφαση της 3ης Μαρτίου 2016, Daimler AG (C-179/15, EU:C:2016:134)

Η Együd Garage, εταιρία ουγγρικού δικαίου η οποία εξειδικεύεται στην πώληση και την επισκευή αυτοκινήτων Mercedes, συνδεόταν με σύμβαση για την εξυπηρέτηση μετά την πώληση με την Daimler, γερμανική εταιρία κατασκευής των αυτοκινήτων Mercedes και δικαιούχο του διεθνούς σήματος «Mercedes-Benz». Η ουγγρική εταιρία είχε το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το σήμα αυτό και να εμφανίζεται στις καταχωρίσεις στις οποίες προέβαινε ως «εξουσιοδοτημένο συνεργείο Mercedes-Benz». Μετά τη λήξη της εν λόγω σύμβασης, η Együd Garage επιχείρησε να διασφαλίσει τη διαγραφή κάθε καταχώρισης η οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει στο κοινό την εντύπωση ότι μεταξύ αυτής και της Daimler εξακολουθούσε να υφίσταται συμβατική σχέση. Παρά τις ενέργειές της, καταχωρίσεις οι οποίες αποτύπωναν μια τέτοια σχέση εξακολούθησαν να εμφανίζονται στο διαδίκτυο και να εντοπίζονται από τις μηχανές αναζήτησης. Το Főrosi Törvényszék (δικαστήριο της Βουδαπέστης, Ουγγαρία) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η οδηγία περί σημάτων [50] παρέχει στην Daimler τη δυνατότητα να απαιτήσει από τον αντισυμβαλλόμενο να αναλάβει περαιτέρω ενέργειες προς αποφυγή βλάβης του σήματός της.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η χρήση σήματος εκ μέρους τρίτου, χωρίς την έγκριση του δικαιούχου, η οποία γίνεται με σκοπό να καταστεί γνωστό στο κοινό ότι ο εν λόγω τρίτος εκτελεί εργασίες επισκευής και συντήρησης προϊόντων που φέρουν το σήμα αυτό ή ότι είναι ειδικευμένος στα προϊόντα αυτά, συνιστά χρήση του σήματος υπό την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας από τον δικαιούχο του σήματος, εκτός εάν μπορεί να τύχει εφαρμογής το άρθρο 6, που αφορά τον περιορισμό των αποτελεσμάτων του σήματος, ή το άρθρο 7, που αφορά την ανάλωση του δικαιώματος που παρέχει το σήμα. Μια τέτοια χρήση, οσάκις πραγματοποιείται χωρίς τη συγκατάθεση του δικαιούχου του σήματος, είναι δυνατόν να επηρεάσει τη δηλωτική της προέλευσης λειτουργία του σήματος (σκέψεις 28-30).

Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της ε πρόκειται για χρήση οσάκις η εν λόγω καταχώριση δεν αναρτήθηκε από τον εν λόγω τρίτο ή για λογαριασμό του ή, στην περίπτωση που η καταχώριση αυτή αναρτήθηκε από τον εν λόγω τρίτο ή για λογαριασμό του με τη συγκατάθεση του δικαιούχου, οσάκις ο εν λόγω τρίτος ρητώς απαίτησε από τον διαχειριστή του οικείου δικτυακού τόπου, στον οποίο είχε παραγγείλει την καταχώριση, τη διαγραφή της καταχώρισης αυτής ή της περιεχόμενης σε αυτή μνείας του σήματος. Δεν είναι επίσης δυνατόν να καταλογιστούν σε διαφημιζόμενο αυτοτελείς πράξεις άλλων οικονομικών φορέων, όπως αυτές των διαχειριστών ιστοτόπων αντιστοίχησης, οι οποίοι ενεργούν όχι κατά παραγγελία και για λογαριασμό του εν λόγω διαφημιζομένου, αλλά με δική τους πρωτοβουλία και στο όνομά τους.

Σε αμφότερες τις περιπτώσεις αυτές, ο δικαιούχος του σήματος δεν μπορεί, δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2008/95/ΕΚ, να κινηθεί εναντίον του διαφημιζομένου, προκειμένου να απαγορεύσει σε αυτόν την ανάρτηση σε ιστότοπο της καταχώρισης η οποία περιέχει μνεία του σήματός του (σκέψεις 34, 36, 37, 44 και διατακτ.).

50 Οδηγία 2008/95/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ L 299 της 8.11.2008, σ. 25).

2. Ευθύνη των ενδιάμεσων παρόχων/Ασφαλιστικά μέτρα

Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019 Glawischnig-Piesczek (C-18/18, EU:C:2019:821)

Η Facebook Ireland εκμεταλλεύεται παγκόσμιας εμβέλειας πλατφόρμα μέσου κοινωνικής δικτύωσης (στο εξής: Facebook Service) όσον αφορά τους χρήστες εκτός Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και Καναδά. Η Eva Glawischnig-Piesczek ήταν βουλευτής στη Nationalrat (Κάτω Βουλή, Αυστρία), επικεφαλής της κοινοβουλευτικής ομάδας «die Grünen» («Οι Πράσινοι») και ομοσπονδιακή εκπρόσωπος του κόμματος αυτού. Στις 3 Απριλίου 2016 χρήστης της Facebook Service αναδημοσίευσε στην προσωπική του σελίδα άρθρο του αυστριακού ηλεκτρονικού ειδησεογραφικού περιοδικού oe24.at με τίτλο «Πράσινοι: υπέρ της διατήρησης ελάχιστου εισοδήματος για τους πρόσφυγες», ενέργεια που είχε ως αποτέλεσμα να εμφανισθεί στη σελίδα αυτή «εικονίδιο σύνοψης» του ιστοτόπου από τον οποίο προερχόταν το αναδημοσιευθέν άρθρο, εικονίδιο το οποίο περιελάμβανε τον τίτλο του άρθρου, σύντομη περίληψή του και φωτογραφία της E. Glawischnig-Piesczek. Ο χρήστης δημοσίευσε επίσης σχόλιο διατυπωμένο κατά τρόπο που, κατά το αιτούν δικαστήριο, έθιγε την τιμή και την υπόληψη της ενάγουσας της κύριας δίκης, την εξύβριζε και τη δυσφήμιζε. Στην ανάρτηση αυτή μπορούσε να έχει πρόσβαση οποιοσδήποτε χρήστης της Facebook Service.

Με έγγραφο της 7ης Ιουλίου 2016 η E. Glawischnig-Piesczek ζήτησε, μεταξύ άλλων, από τη Facebook Ireland να διαγράψει το σχόλιο αυτό. Δεδομένου ότι η Facebook Ireland δεν απέσυρε το επίμαχο σχόλιο, η E. Glawischnig-Piesczek άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοδικείου εμπορικών διαφορών (Αυστρία), το οποίο υποχρέωσε τη Facebook Ireland να παύσει, αμέσως και μέχρι την οριστική περάτωση της δίκης με αίτημα την παύση της προσβολής, τη δημοσίευση και/ή τη διάδοση φωτογραφιών της ενάγουσας της κύριας δίκης. Η Facebook Ireland κατέστησε αδύνατη εντός της Αυστρίας την πρόσβαση στο αρχικώς δημοσιευθέν περιεχόμενο.

Επιληφθέν της υποθέσεως κατόπιν εφέσεως, το ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο (Αυστρία) επικύρωσε την πρωτόδικη διάταξη ασφαλιστικών μέτρων όσον αφορά τους πανομοιότυπους ισχυρισμούς. Αντιθέτως, έκρινε ότι η υποχρέωση να παύσει η διάδοση ισχυρισμών ανάλογου περιεχομένου αφορούσε μόνον τους ισχυρισμούς που περιήλθαν σε γνώση της Facebook Ireland από την ενάγουσα της κύριας δίκης, από τρίτους ή με άλλον τρόπο. Έκαστος των διαδίκων της κύριας δίκης άσκησε αναίρεση ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία).

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορούσε κατ' ουσίαν την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31/ΕΚ.

Καταρχάς, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι προκειμένου να διασφαλισθεί ότι ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου θα προλάβει οιαδήποτε περαιτέρω προσβολή των οικείων συμφερόντων, είναι θεμιτό το αρμόδιο δικαστήριο να έχει τη δυνατότητα να απαιτήσει από τον πάροχο αυτόν τον αποκλεισμό της πρόσβασης στις αποθηκευμένες πληροφορίες, των οποίων το περιεχόμενο είναι πανομοιότυπο εκείνου που έχει προγενέστερα κριθεί ως παράνομο, ή την απόσυρση των πληροφοριών αυτών, ανεξαρτήτως της ταυτότητας του αιτούντος την αποθήκευσή τους (σκέψη 37 και διατακτ.).

Εν συνεχεία, κατά το Δικαστήριο, δικαστήριο κράτους μέλους δύναται να διατάξει πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου να διαγράψει πληροφορίες τις οποίες αποθηκεύει και των οποίων το περιεχόμενο είναι ανάλογο με το περιεχόμενο πληροφορίας κριθείσας προγενέστερα ως παράνομης ή να αποκλείσει την πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές, εφόσον ο έλεγχος και η διερεύνησή τους που επιβάλλονται βάσει της σχετικής αποφάσεως περιορίζονται σε πληροφορίες που μεταφέρουν μήνυμα του οποίου το περιεχόμενο παραμένει, κατ' ουσίαν, αμετάβλητο σε σχέση με εκείνο που διαπιστώθηκε ότι έχει παράνομο χαρακτήρα και περιέχουν ειδικά στοιχεία προσηκόντως προσδιορισμένα στην απόφαση ασφαλιστικών μέτρων, και εφόσον οι διαφορές ως προς τη διατύπωση του ανάλογου αυτού περιεχομένου, σε σχέση με εκείνο που κρίθηκε προγενέστερα παράνομο, δεν δύνανται να υποχρεώσουν τον πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου να προβεί σε αυτοτελή εκτίμηση του περιεχομένου αυτού (σκέψεις 45, 53 και διατακτ.).

Τέλος, δικαστήριο κράτους μέλους δύναται να διατάξει πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου να διαγράψει τις πληροφορίες που αφορά η διατάσσουσα τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων απόφαση ή να αποκλείσει την πρόσβαση σε αυτές παγκοσμίως, στο πλαίσιο του εφαρμοστέου διεθνούς δικαίου (σκέψη 53 και διατακτ.).

Δίκαιο του ανταγωνισμού

Απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2011, Pierre Fabre (C-439/09, EU:C:2011:649)

Η εταιρία Pierre Fabre Dermo-Cosmétique (PFDC) είχε ως κύρια δραστηριότητα την παρασκευή και εμπορία καλλυντικών στην ευρωπαϊκή αγορά μέσω φαρμακείων. Τα επίμαχα προϊόντα δεν ενέπιπταν στην κατηγορία των φαρμάκων. Εντούτοις, οι συμβάσεις διανομής των ανωτέρω προϊόντων όριζαν ότι οι πωλήσεις έπρεπε να διενεργούνται αποκλειστικώς σε υλικώς υπαρκτό χώρο και παρουσία πτυχιούχου φαρμακοποιού, αποκλείοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην πράξη όλες τις μορφές πωλήσεων μέσω του διαδικτύου. Η γαλλική Αρχή Ανταγωνισμού αποφάσισε ότι, λόγω της de facto απαγόρευσης όλων των μορφών πωλήσεων στο διαδίκτυο, οι συμβάσεις διανομής της PFDC συνιστούσαν επιζήμιες για τον ανταγωνισμό συμβάσεις, οι οποίες ήταν αντίθετες τόσο προς τη γαλλική νομοθεσία όσο και προς το δίκαιο περί ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η PFDC άσκησε προσφυγή κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του Cour d'appel de Paris (εφετείου Παρισίων, Γαλλία), το οποίο ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η γενική και απόλυτη απαγόρευση των πωλήσεων στο διαδίκτυο συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού «εξ αντικειμένου», αν μια τέτοια σύμβαση μπορεί να τύχει απαλλαγής κατά κατηγορία και αν, σε περίπτωση που δεν ισχύει η απαλλαγή κατά κατηγορία, η εν λόγω σύμβαση μπορεί να τύχει ατομικής απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο απάντησε ότι το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι συμβατική ρήτρα, στο πλαίσιο συστήματος επιλεκτικής διανομής, συνιστά περιορισμό εξ αντικειμένου κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εάν, κατόπιν αυτοτελούς εξέτασης, η εν λόγω ρήτρα δεν

δικαιολογείται αντικειμενικώς. Ειδικότερα, τέτοια συμβατική ρήτρα περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα ενός εξουσιοδοτημένου διανομέα να πωλεί τα συμβατικά προϊόντα σε πελάτες που βρίσκονται εκτός της συμβατικής επικράτειας ή της ζώνης των δραστηριοτήτων του. Μπορεί, κατά συνέπεια, να περιορίσει τον ανταγωνισμό στον τομέα αυτό.

Υπάρχουν, ωστόσο, θεμιτές ανάγκες, όπως η διατήρηση ενός εξειδικευμένου εμπορίου που να είναι σε θέση να παρέχει ορισμένες υπηρεσίες για προϊόντα υψηλής ποιότητας και τεχνικής, οι οποίες δικαιολογούν τον περιορισμό του ανταγωνισμού μέσω των τιμών υπέρ του ανταγωνισμού βάσει άλλων στοιχείων, πλην των τιμών. Συναφώς, η οργάνωση ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, εφόσον η επιλογή των μεταπωλητών γίνεται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων ποιοτικού χαρακτήρα, τα οποία καθορίζονται ομοιόμορφα έναντι όλων των πιθανών μεταπωλητών και εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις, οι ιδιότητες του επίμαχου προϊόντος καθιστούν αναγκαίο ένα τέτοιο δίκτυο διανομής για τη διατήρηση της ποιότητας και τη διασφάλιση της ορθής χρήσης των εν λόγω προϊόντων και, τέλος, τα καθορισθέντα κριτήρια δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου. Όσον αφορά, ειδικά, την πώληση καλλυντικών και προϊόντων ατομικής περιποίησης, ο σκοπός της διατήρησης της εικόνας γοήτρου ενός προϊόντος δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο λόγο για τον περιορισμό του ανταγωνισμού (σκέψεις 38, 40, 41, 46, 47 και διατακτ.).

Το άρθρο 4, στοιχείο γ [illegible] ,[51] [illegible] κατά κατηγορία που προβλέπει το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού δεν ισχύει για τις κάθετες συμφωνίες οι οποίες έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό των ενεργητικών ή παθητικών πωλήσεων σε τελικούς χρήστες από τα μέλη ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής που δραστηριοποιούνται στο επίπεδο λιανικής πώλησης, χωρίς να θίγεται η δυνατότητα απαγόρευσης των πωλήσεων μέλους του δικτύου από μη εγκεκριμένο σημείο εγκατάστασης (σκέψεις 53, 54, 56, 58, 59 και διατακτ.).

Απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2017, Coty Germany (C-230/16, EU:C:2017:941)

Η Coty Germany πωλούσε καλλυντικά πολυτελείας στη Γερμανία. Για να διαφυλάξει την εικόνα των καλλυντικών αυτών ως προϊόντων πολυτελείας, διέθετε στην αγορά ορισμένα από τα σήματά της μέσω ενός δικτύου επιλεκτικής διανομής, ήτοι μέσω εξουσιοδοτημένων διανομέων. Τα σημεία πώλησης των διανομέων αυτών έπρεπε να τηρούν μια σειρά απαιτήσεων όσον αφορά τον περιβάλλοντα χώρο, τον εξοπλισμό και τη διαρρύθμιση. Στους εξουσιοδοτημένους διανομείς επιτρεπόταν ακόμη να πωλούν τα εν λόγω προϊόντα στο διαδίκτυο, υπό την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούσαν είτε τη δική τους ηλεκτρονική βιτρίνα είτε μη εξουσιοδοτημένες τρίτες πλατφόρμες, εφόσον η παρέμβαση των πλατφορμών αυτών δεν ήταν φανερή για τον καταναλωτή. Απαγορευόταν όμως ρητώς σε αυτούς να πωλούν διαδικτυακώς τα προϊόντα μέσω τρίτων πλατφορμών οι οποίες ενεργούσαν κατά τρόπο εμφανή για τους καταναλωτές.

51 Κανονισμός (ΕΚ) 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παράγραφος 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ L 336 της 29.12.1999, σ. 21).

Η Coty Germany ενήγαγε ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων έναν από τους εξουσιοδοτημένους διανομείς της, την Parfümerie Akzente, προκειμένου να απαγορευθεί στον διανομέα αυτόν, κατ' εφαρμογήν της ως άνω συμβατικής ρήτρας, να διανέμει τα προϊόντα Coty μέσω της πλατφόρμας «amazon.de». Έχοντας αμφιβολίες για το κατά πόσον η ρήτρα αυτή είναι σύννομη βάσει του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης, το Oberlandesgericht Frankfurt am Main (εφετείο Φρανκφούρτης επί του Μάιν, Γερμανία) ζήτησε σχετικές διευκρινίσεις από το Δικαστήριο.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συνάδει με τη διάταξη αυτή ένα σύστημα επιλεκτικής διανομής προϊόντων πολυτελείας το οποίο αποσκοπεί στη διαφύλαξη της εικόνας των προϊόντων αυτών ως προϊόντων πολυτελείας, εφόσον η επιλογή των μεταπωλητών γίνεται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων ποιοτικού χαρακτήρα τα οποία καθορίζονται ομοιόμορφα έναντι όλων των δυνητικών μεταπωλητών και εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις και εφόσον τα καθοριζόμενα κριτήρια δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο (σκέψη 36, διατακτ. 1).

Εξάλλου, το άρθρο 4 του κανονισμού (ΕΕ) 330/2010 [52] πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η απαγόρευση προς τα μέλη ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής προϊόντων πολυτελείας, τα οποία δραστηριοποιούνται σε επίπεδο διανομής, να χρησιμοποιούν κατά τρόπον που να φαίνεται προς τα έξω τρίτες επιχειρήσεις για την πραγματοποίηση διαδικτυακών πωλήσεων δεν συνιστά περιορισμό του κύκλου των πελατών κατά την έννοια του άρθρου 4, στοιχείο β ', ούτε περιορισμό των παθητικών πωλήσεων σε τελικούς χρήστες κατά την έννοια του άρθρου 4, στοιχείο γ (σκέψη 69, διατακτ. 2) μού

3. Πώληση φαρμάκων και ιατροτεχνολογικών προϊόντων μέσω διαδικτύου

Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Deutscher Apothekerverband (C-322/01, EU:C:2003:664) [53]

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορούσε διαφορά μεταξύ της Deutscher Apothekerverband eV, ένωσης με σκοπό την προάσπιση και την προώθηση των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων του επαγγέλματος του φαρμακοποιού, και του 0800 DocMorris NV, ολλανδικού φαρμακείου εγκατεστημένου στις Κάτω Χώρες. Ο Jacques Waterval ήταν φαρμακοποιός και ένας από τους νομίμους εκπροσώπους της εταιρίας DocMorris. Από τον Ιούνιο του 2000 η DocMorris και ο J. Waterval προσέφεραν προς πώληση φάρμακα, μέσω της ιστοσελίδας www.0800DocMorris.com. Επρόκειτο για φάρμακα τα οποία διέθεταν άδεια κυκλοφορίας είτε εντός της Γερμανίας είτε εντός των Κάτω Χωρών. Η παράδοση αυτού του είδους φαρμάκων πραγματοποιούνταν μόνον κατόπιν εμφανίσεως του πρωτοτύπου της ιατρικής συνταγής. Η Apothekerverband αμφισβήτησε ενώπιον του Landesgericht Frankfurt am Main (εφετείου Φρανκφούρτης επί του Μάιν, Γερμανία) την προσφορά προς πώληση των φαρμάκων μέσω διαδικτύου και την ταχυδρομική αποστολή τους στο εξωτερικό. Κατά την άποψή της, οι διατάξεις του γερμανικού νόμου περί φαρμάκων, δεν επέτρεπαν την άσκηση μιας τέτοιας

52 Κανονισμός (ΕΕ) 330/2010 της Επιτροπής, της 20ής Απριλίου 2010, για την εφαρμογή του άρθρου 101 παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ L 102 της 23.4.2010, σ. 1).

53 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2003, σ. 27.

δραστηριότητας. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν τέτοιες απαγορεύσεις παραβιάζουν την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Στη συνέχεια, αν υποτεθεί ότι υφίσταται παράβαση του άρθρου 28 ΕΚ, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί αν η επίμαχη γερμανική ρύθμιση της κύριας δίκης είναι αναγκαία για την αποτελεσματική προστασία της υγείας και της ζωής των ατόμων, υπό την έννοια του άρθρου 30 ΕΚ.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η εθνική απαγόρευση αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος υπό την έννοια του άρθρου 28 ΕΚ. Πλήττει περισσότερο τα εγκατεστημένα εκτός της γερμανικής επικράτειας φαρμακεία και μπορεί να είναι ικανή να δυσχεράνει περισσότερο την πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων προέλευσης άλλων κρατών μελών έναντι εκείνης των εγχωρίων προϊόντων.

Το άρθρο 30 ΕΚ μπορεί να δικαιολογήσει μια τέτοια εθνική απαγόρευση, εφόσον αφορά τα φάρμακα για τα οποία απαιτείται ιατρική συνταγή. Συγκεκριμένα, ενόψει των κινδύνων που μπορεί να ενέχει η χρήση των φαρμάκων αυτών, είναι αναγκαίο να είναι δυνατή η αποτελεσματική και υπεύθυνη εξακρίβωση της εγκυρότητας των συνταγών που παρέχουν οι ιατροί και να εξασφαλίζεται με τον τρόπο αυτό η παράδοση του φαρμάκου είτε στον ίδιο τον ασθενή είτε σε πρόσωπο στο οποίο ο ασθενής έχει αναθέσει να το αναζητήσει για λογαριασμό του. Αντιθέτως, δεν είναι δυνατή η επίκληση του άρθρου 30 ΕΚ για τη δικαιολόγηση μιας απόλυτης απαγόρευσης πώλησης δι' αλληλογραφίας φαρμάκων (σκέψεις 68, 74, 76, 112, 119, 124, 134, διατακτ. 1).

Εξάλλου, το άρθρο 88, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/83/ΕΚ [54], εμποδίζει την επιβολή μιας εθνικής απαγόρευσης διαφήμισης σχετικά με την πώληση δι' αλληλογραφίας φαρμάκων των οποίων η χορήγηση επιφυλάσσεται αποκλειστικά υπέρ των φαρμακείων εντός του οικείου κράτους μέλους, στον βαθμό που η απαγόρευση αυτή αφορά φάρμακα για τη χορήγηση των οποίων δεν απαιτείται ιατρική συνταγή.

Ειδικότερα, το άρθρο 88, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/83/ΕΚ, το οποίο επιτρέπει τη διαφήμιση στο κοινό για τα φάρμακα τα οποία δεν απαιτούν την προσκόμιση ιατρικής συνταγής, δεν μπορεί να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι αποκλείει τη διαφήμιση για την πώληση δι' αλληλογραφίας φαρμάκων με βάση την προβαλλόμενη ανάγκη αυτοπρόσωπης παρουσίας φαρμακοποιού (σκέψεις 143, 144, 148, διατακτ. 2).

Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2010, Ker-Optika (C-108/09, EU:C:2010:725) [55]

Κατά την ουγγρική νομοθεσία, για την εμπορία φακών επαφής ήταν αναγκαία η ύπαρξη ειδικευμένου καταστήματος ελάχιστης επιφάνειας 18 τ.μ. ή χώρου διαχωρισμένου από το εργαστήριο. Επιπλέον, στο πλαίσιο πώλησης των προϊόντων αυτών, έπρεπε να γίνεται χρήση των υπηρεσιών οπτομέτρου ή οφθαλμιάτρου ειδικευμένου στους φακούς επαφής. Εντούτοις, η ουγγρική εταιρεία Ker-Optika εμπορευόταν φακούς επαφής μέσω της ιστοσελίδας της στο διαδίκτυο. Οι ουγγρικές υγειονομικές αρχές της απαγόρευσαν να συνεχίσει τη δραστηριότητα

54 Οδηγία 2001/83/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Νοεμβρίου 2001, περί κοινοτικού κώδικος για τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση (ΕΕ L 311 της 28.11.2001, σ. 67).

55 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2010, σ. 18.

αυτή. Η Ker-Optika άσκησε ένδικη προσφυγή κατά της εν λόγω απαγορευτικής αποφάσεως. Το Baranya Megyei Bíróság (δικαστήριο περιφέρειας Baranya, Ουγγαρία), το οποίο επελήφθη της διαφοράς, ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης η ουγγρική ρύθμιση.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι εθνική νομοθεσία σχετικά με την εμπορία φακών επαφής εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31/ΕΚ [56], καθόσον αφορά την προσφορά σε απευθείας σύνδεση και τη σύναψη σύμβασης με ηλεκτρονικά μέσα. Αντιθέτως, εθνική νομοθεσία σχετικά με την παράδοση των εν λόγω φακών δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής. Τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ, καθώς και η οδηγία 2000/31/ΕΚ, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει την εμπορία φακών επαφής μόνο σε ειδικευμένα καταστήματα ιατρικών ειδών (σκέψεις 28, 31, 77 και διατακτ.).

Πράγματι, η εν λόγω ρύθμιση συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, απαγορευόμενο από το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι η απαγόρευση αφορά την πώληση φακών επαφής μέσω του διαδικτύου και την κατ' οίκον παράδοσή τους στους καταναλωτές που κατοικούν εντός του κράτους μέλους, και στερεί τις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις ενός ιδιαιτέρως αποτελεσματικού τρόπου εμπορίας των προϊόντων αυτών, δυσχεραίνοντας, επομένως, σημαντικά την πρόσβασή τους στην αγορά του οικείου κράτους μέλους.

Ο εθνικός νομοθέτης υπερέβη τα περιθώρια εκτιμήσεως που διαθέτει προκείμενου να καθορίσει το επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας που επιθυμεί να εξασφαλίσει, η δε ρύθμιση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως υπερβαίνουσα το αναγκαίο για την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού μέτρο. Ο σκοπός αυτός μπορεί να υλοποιηθεί μέσω λιγότερο περιοριστικών μέτρων, τα οποία συνίστανται στην υποβολή σε ορισμένους περιορισμούς μόνον της πρώτης παράδοσης φακών και στην επιβολή στους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς της υποχρέωσης να θέτουν στη διάθεση του πελάτη ειδικευμένο οπτικό. Για τους ίδιους λόγους, η εν λόγω ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ανάλογη προς τον σκοπό της προστασίας της δημόσιας υγείας, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (σκέψεις 58, 64, 74-76, 78 και διατακτ.).

Απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2016, Deutsche Parkinson Vereinigung (C-148/15, EU:C:2016:776)

Η Deutsche Parkinson Vereinigung, γερμανική οργάνωση αυτοβοήθειας με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πασχόντων από τη νόσο του Parkinson, είχε συνάψει συμφωνία με το ολλανδικό φαρμακείο ταχυδρομικών πωλήσεων DocMorris η οποία προέβλεπε σύστημα πριμοδότησης (bonus). Τα μέλη της μπορούσαν να επωφεληθούν από το σύστημα πριμοδότησης, όταν αγόραζαν φάρμακα για τη νόσο του Parkinson, τα οποία χορηγούνταν μόνο με ιατρική συνταγή και διετίθεντο αποκλειστικά από τα φαρμακεία. Μια γερμανική ένωση κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού υποστήριξε ότι το εν λόγω σύστημα πριμοδότησης

56 Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 178 της 17.7.2000, σ. 1).

παραβίαζε τη γερμανική νομοθεσία, η οποία προέβλεπε ενιαία τιμή πώλησης από τα φαρμακεία των φαρμάκων που χορηγούνται μόνο με ιατρική συνταγή.

Το Oberlandesgericht Düsseldorf (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Ντίσελντορφ, Γερμανία), υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με το αν ο καθορισμός αυτός ενιαίας τιμής είναι συμβατός με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η εθνική αυτή κανονιστική ρύθμιση αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κατά την εισαγωγή. Η ρύθμιση αυτή πλήττει περισσότερο την πώληση χορηγούμενων μόνο με ιατρική συνταγή φαρμάκων από φαρμακεία εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη σε σχέση με την πώληση τέτοιων φαρμάκων από φαρμακεία της ημεδαπής.

Πράγματι, τα παραδοσιακά φαρμακεία μπορούν ευχερέστερα, σε σχέση με τα φαρμακεία που πραγματοποιούν ταχυδρομικές πωλήσεις, να παρέχουν στους ασθενείς εξατομικευμένες συμβουλές και να εξασφαλίζουν την προμήθεια φαρμάκων σε επείγουσες περιπτώσεις. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ανταγωνισμός ως προς τις τιμές αποτελεί πιο σημαντική παράμετρο για τα φαρμακεία που πραγματοποιούν ταχυδρομικές πωλήσεις.

Το άρθρο 36 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων καθόσον η κανονιστική ρύθμιση αυτή δεν είναι κατάλληλη για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών. Ο σκοπός της διασφάλισης ασφαλούς και ποιοτικού εφοδιασμού όλης της επικράτειας σε φάρμακα εμπίπτει στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ. Ωστόσο, τέτοια ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον αν είναι κατάλληλη για να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου θεμιτού σκοπού και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

Συναφώς, ο αυξημένος ανταγωνισμός τιμών μεταξύ των φαρμακείων θα συνέβαλλε στην καθολική και ισότιμη πρόσβαση του πληθυσμού σε φάρμακα και δεν επηρεάζει αρνητικά τη δυνατότητα των παραδοσιακών φαρμακείων να ασκούν ορισμένες δραστηριότητες γενικού συμφέροντος, όπως είναι η παρασκευή φαρμάκων βάσει ιατρικής συνταγής ή η διατήρηση συγκεκριμένου αποθέματος και ποικιλίας φαρμάκων. Τέλος, ο ανταγωνισμός τιμών θα μπορούσε να αποβεί προς όφελος του ασθενή κατά το μέτρο που θα καθιστούσε εφικτή την πώληση των φαρμάκων που χορηγούνται μόνο με ιατρική συνταγή σε τιμή χαμηλότερη (σκέψεις 34, 38, 40, 43, 46, διατακτ. 2).

4. Τυχηρά παίγνια

Απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Gambelli (C-243/01, EU:C:2003:597) [57]

Ο Piergiorgio Gambelli και 137 άλλα άτομα διαχειρίζονταν στην Ιταλία κέντρα διαβίβασης δεδομένων, τα οποία συγκέντρωναν αθλητικά στοιχήματα εντός της ιταλικής επικράτειας για λογαριασμό ενός Άγγλου bookmaker, με τον οποίο συνδέονταν μέσω του διαδικτύου. Ο

57 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2003, σ. 39.

bookmaker, η εταιρία Stanley International Betting Ltd, ασκούσε τις δραστηριότητές της βάσει αδείας χορηγηθείσας από τον Δήμο του Λίβερπουλ δυνάμει της αγγλικής νομοθεσίας. Στην Ιταλία, τη δραστηριότητα αυτή μπορούσαν να ασκούν μόνον το Δημόσιο ή οι παραχωρησιούχοι του. Παράβαση αυτού του κανόνα είχε ως συνέπεια την επιβολή ποινικής κυρώσεως, η οποία μπορούσε να φτάσει μέχρι φυλάκιση ενός έτους. Κατά του P. Gambelli ασκήθηκαν ποινικές διώξεις. Ο P. Gambelli υποστήριξε ότι οι διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας αντιβαίνουν προς τις κοινοτικές αρχές της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Το Tribunale di Ascoli Piceno (δικαστήριο Ascoli Piceno, Ιταλία), επιληφθέν της υποθέσεως αυτής, ζήτησε από το Δικαστήριο την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τέτοια εθνική κανονιστική ρύθμιση συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που προβλέπουν, αντιστοίχως, τα άρθρα 43 και 49 ΕΚ. Για να μπορεί να δικαιολογηθεί ο περιορισμός αυτός πρέπει να στηρίζεται σε επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, να είναι πρόσφορος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού αυτού ορίου και να εφαρμόζεται κατά τρόπο μη εισάγοντα δυσμενείς διακρίσεις.

Εναπόκειται συναφώς στα εθνικά δικαστήρια να εξετάζουν αν μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση, λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων λεπτομερειών εφαρμογής της, ανταποκρίνεται πράγματι στους δυνάμενους να τη δικαιολογήσουν σκοπούς και αν οι περιορισμοί που επιβάλλει δεν εμφανίζονται ως δυσανάλογοι σε σχέση με τους σκοπούς αυτούς.

Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι στο μέτρο που οι αρχές κράτους μέλους ενισχύουν και ενθαρρύνουν τους καταναλωτές να μετέχουν σε λαχειοφόρες αγορές, σε τυχηρά παίγνια ή σε παίγνια στοιχημάτων με σκοπό την άντληση οφέλους για το δημόσιο ταμείο, οι αρχές του εν λόγω κράτους δεν μπορούν να επικαλούνται τη δημόσια κοινωνική τάξη, την απαιτούσα τη μείωση των προσφερομένων παιγνίων, προς δικαιολόγηση μέτρων όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην κύρια δίκη (σκέψεις 65, 69, 72, 76 και διατακτ.).

Απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2009 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Liga Portuguesa και Bwin International (C-42/07, EU:C:2009:519) [58]

Η Bwin, επιχείρηση παιγνίων on-line με έδρα το Γιβραλτάρ (Ηνωμένο Βασίλειο), η οποία δεν διέθετε καμία εγκατάσταση στην Πορτογαλία, πρότεινε τυχηρά παίγνια μέσω του διαδικτυακού τόπου της. Οι διακομιστές της βρίσκονταν στο Γιβραλτάρ και στην Αυστρία. Η Liga, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, μέλη της οποίας ήταν όλοι οι σύλλογοι που μετέχουν σε ποδοσφαιρικούς αγώνες επαγγελματικού επιπέδου στην Πορτογαλία, μετονομάστηκε σε Bwin Liga, δεδομένου ότι η εν λόγω επιχείρηση είχε καταστεί ο κύριος θεσμικός χορηγός της πρώτης κατηγορίας ποδοσφαίρου στην Πορτογαλία. Στον διαδικτυακό τόπο της Liga είχαν προστεθεί αναφορές στον διαδικτυακό τόπο της Bwin, καθώς και σχετικός σύνδεσμος.

Στη συνέχεια, η διεύθυνση του τμήματος παιγνίων της Santa Casa εξέδωσε αποφάσεις με τις οποίες επέβαλε πρόστιμα στη Liga και στην Bwin, αφενός, λόγω της προώθησης πολλαπλών

58 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2009, σ. 27.

παιγνίων και, αφετέρου, λόγω της διαφήμισης των παιγνίων αυτών. Η Liga και η Bwin προσέφυγαν ενώπιον του Tribunal de Pequena Instância Criminal do Porto (ποινικού δικαστηρίου Porto, Πορτογαλία) και ζήτησαν την ακύρωση των αποφάσεων αυτών επικαλούμενες, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 43, 49 και 56 ΕΚ.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν ένα εθνικό μέτρο αφορά ταυτοχρόνως πλείονες θεμελιώδεις ελευθερίες, το Δικαστήριο το εξετάζει, καταρχήν, από πλευράς μίας μόνον από τις θεμελιώδεις αυτές ελευθερίες, εάν προκύπτει ότι, υπό τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, οι άλλες είναι εντελώς δευτερεύουσες σε σχέση με την πρώτη και μπορούν να συνενωθούν με αυτήν (σκέψη 47).

Στη συνέχεια, διαπίστωσε ότι μια τέτοια ρύθμιση συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών την οποία εγγυάται το άρθρο 49 ΕΚ και, επιπλέον, επιβάλλει περιορισμό στην ελευθερία των κατοίκων του οικείου κράτους μέλους να επωφελούνται, μέσω του διαδικτύου, υπηρεσιών προσφερομένων εντός άλλων κρατών μελών. Ωστόσο, ο εν λόγω περιορισμός μπορεί να θεωρηθεί ως δικαιολογούμενος από τον σκοπό της καταπολέμησης της απάτης και της εγκληματικότητας.

Ο τομέας των τυχηρών παιγνίων που προσφέρονται μέσω του διαδικτύου δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο κοινοτικής εναρμόνισης. Ένα κράτος μέλος έχει, συνεπώς, το δικαίωμα να θεωρήσει ότι το γεγονός απλώς και μόνον ότι ένας επιχειρηματικός φορέας προτείνει νομίμως υπηρεσίες μέσω του διαδικτύου εντός άλλου κράτους μέλους, όπου είναι εγκατεστημένος, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επαρκής εγγύηση προστασίας των καταναλωτών του πρώτου κράτους. Επιπλέον, λόγω της έλλειψης άμεσης επαφής μεταξύ του καταναλωτή και του επιχειρηματικού φορέα, τα προσβάσιμα μέσω του διαδικτύου τυχηρά παίγνια ενέχουν κινδύνους διαφορετικής φύσης όσον αφορά τυχόν απάτες. Εξάλλου, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο ένας επιχειρηματικός φορέας ο οποίος επιχορηγεί ορισμένους αθλητικούς αγώνες επί των οποίων προτείνει στοιχήματα να βρίσκεται σε κατάσταση η οποία να του επιτρέπει να επηρεάσει το αποτέλεσμα των αγώνων αυτών και, συνεπώς, να αυξήσει τα κέρδη του. Δεν αντιβαίνει στο άρθρο 49 ΕΚ ρύθμιση κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε ιδιωτικούς επιχειρηματικούς φορείς εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, όπου παρέχουν νομίμως ανάλογες υπηρεσίες, να προτείνουν τυχηρά παίγνια μέσω του διαδικτύου εντός του εν λόγω κράτους μέλους (σκέψεις 53-54, 67-73 και διατακτ.).

Απόφαση της 22ας Ιουνίου 2017, Unibet International (C-49/16, EU:C:2017:491)

Η μαλτέζικη εταιρία Unibet International διοργάνωνε διαδικτυακά τυχηρά παίγνια. Το 2014, η Unibet, η οποία είχε λάβει άδειες από τις εθνικές αρχές πλειόνων κρατών μελών, παρείχε σε διαδικτυακούς τόπους στην ουγγρική γλώσσα υπηρεσίες τυχηρών παιγνίων, μολονότι δεν διέθετε την σχετικώς απαιτούμενη άδεια στην Ουγγαρία. Οι ουγγρικές αρχές, αφενός, διέταξαν τη Unibet να διακόψει προσωρινώς την πρόσβαση από την Ουγγαρία στους εν λόγω διαδικτυακούς τόπους και, αφετέρου, της επέβαλαν πρόστιμο. Οι φορείς που ήταν εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη μπορούσαν, θεωρητικώς, να λάβουν άδεια διοργάνωσης διαδικτυακών τυχηρών παιγνίων, δεδομένου ότι η παροχή τέτοιων υπηρεσιών δεν ενέπιπτε στο κρατικό μονοπώλιο. Εντούτοις, εκ των πραγμάτων, οι φορείς αυτοί αδυνατούσαν να εξασφαλίσουν τέτοια άδεια. Στο πλαίσιο αυτό, το Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (δικαστήριο διοικητικών και εργατικών διαφορών Βουδαπέστης, Ουγγαρία) ζήτησε από το

Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν η ουγγρική νομοθεσία συνάδει προς την αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία θεσπίζει καθεστώς συμβάσεων παραχώρησης για τη διοργάνωση διαδικτυακών τυχηρών παιγνίων, οσάκις αυτή περιλαμβάνει κανόνες που εισάγουν δυσμενή διάκριση εις βάρος φορέων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη ή οσάκις προβλέπει κανόνες οι οποίοι δεν εισάγουν δυσμενή διάκριση αλλά εφαρμόζονται με αδιαφανή τρόπο κατά τρόπο τέτοιον ώστε κωλύουν ή δυσχεραίνουν την υποψηφιότητα ορισμένων διαγωνιζομένων οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη.

Ρύθμιση κατά την οποία οι εγνωσμένης αξιοπιστίας φορείς πρέπει να έχουν ασκήσει, για περίοδο τουλάχιστον δέκα ετών, δραστηριότητα διοργάνωσης τυχηρών παιγνίων εντός του συγκεκριμένου κράτους μέλους, περιάγει σε δυσμενέστερη θέση τους φορείς που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη. Η απλή επίκληση σκοπού γενικού συμφέροντος δεν επαρκεί για να δικαιολογήσει τέτοια διαφορετική μεταχείριση.

Η βάσει της εθνικής νομοθεσίας υποχρέωση να έχει ασκηθεί επί τρία έτη σε κράτος μέλος δραστηριότητα διοργάνωσης τυχηρών παιγνίων δεν δημιουργεί καταρχήν πλεονέκτημα για τους φορείς που είναι εγκατεστημένοι στο κράτος μέλος υποδοχής και θα μπορούσε να δικαιολογηθεί λόγω σκοπού γενικού συμφέροντος. Ωστόσο, είναι σημαντικό οι επίμαχοι κανόνες να εφαρμόζονται με διαφάνεια ως προς όλους τους διαγωνιζομένους. Δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση αυτή εθνική νομοθεσία δυνάμει της οποίας οι προϋποθέσεις άσκησης της εξουσίας του υπουργού Οικονομίας στο πλαίσιο τέτοιας διαδικασίας, καθώς και οι τεχνικές προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι φορείς εκμετάλλευσης τυχηρών παιγνίων κατά την υποβολή της προσφοράς τους, δεν είναι καθορισμένες με επαρκή ακρίβεια (σκέψεις 44-48, διατακτ. 1).

Το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην επιβολή κυρώσεων λόγω παραβάσεως της νομοθεσίας που θεσπίζει καθεστώς συμβάσεων παραχώρησης και χορήγησης αδειών για τη διοργάνωση τυχηρών παιγνίων, στην περίπτωση που τέτοια εθνική νομοθεσία αποδειχθεί ότι αντίκειται στο ανωτέρω άρθρο (σκέψη 51, διατακτ. 2).

5. Οικονομία του διαμοιρασμού

Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Asociación Profesional Élite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981) [59]

Η ηλεκτρονική πλατφόρμα Uber παρείχε, μέσω μιας εφαρμογής, αμειβόμενη υπηρεσία, στο πλαίσιο της οποίας έφερνε σε επαφή μη επαγγελματίες οδηγούς που χρησιμοποιούσαν δικό τους όχημα και άτομα που επιθυμούσαν να μετακινηθούν εντός πόλης. Το 2014 μια επαγγελματική ένωση οδηγών ταξί της πόλης της Βαρκελώνης (Ισπανία) άσκησε αγωγή ενώπιον του Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona (3ου εμποροδικείου Βαρκελώνης, Ισπανία). Κατ' αυτήν, οι δραστηριότητες της Uber συνιστούσαν παραπλανητικές πρακτικές και πράξεις

59 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2017, σ. 38.

αθέμιτου ανταγωνισμού. Το εμποροδικείο έκρινε ότι έπρεπε οπωσδήποτε να ελέγξει αν η Uber όφειλε να διαθέτει προηγούμενη διοικητική άδεια. Σε περίπτωση που η υπηρεσία την οποία παρείχε η Uber ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής είτε της οδηγίας σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά [60] είτε της οδηγίας 98/34/ΕΚ [61], οι πρακτικές της Uber δεν θα ήταν δυνατό να θεωρηθούν αθέμιτες.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν τον νομικό χαρακτηρισμό της επίδικης υπηρεσίας και ότι είναι συνεπώς αρμόδιο να αποφανθεί επί των ερωτημάτων αυτών (σκέψεις 20, 21).

Μια τέτοια υπηρεσία μπορεί να χαρακτηριστεί «υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας», κατά την έννοια του άρθρου 1, σημείο 2, της οδηγίας 98/34/ΕΚ, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 2, στοιχείο α ', υπηρεσία αυτή συνιστά «υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών».

Μια τέτοια υπηρεσία δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή διαμεσολάβησης, προς διευκόλυνση της επαφής, μέσω εφαρμογής για έξυπνα τηλέφωνα, μεταξύ μη επαγγελματία οδηγού που χρησιμοποιεί δικό του όχημα και ατόμου που επιθυμεί να μετακινηθεί εντός πόλης. Πράγματι, σε μια κατάσταση όπως αυτή την οποία εξετάζει το αιτούν δικαστήριο, ο πάροχος της υπηρεσίας διαμεσολάβησης δημιουργεί ταυτόχρονα μια προσφορά υπηρεσιών αστικής μεταφοράς, την οποία καθιστά προσβάσιμη μέσω της εφαρμογής και την οποία οργανώνει ως προς τη γενική της λειτουργία.

Οι μεν οδηγοί δεν θα παρείχαν τις υπηρεσίες μεταφοράς χωρίς την εφαρμογή, οι δε επιβάτες δεν θα είχαν πρόσβαση στις υπηρεσίες των εν λόγω οδηγών. Επιπλέον, η Uber ασκεί αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής της υπηρεσίας από τους οδηγούς και καθορίζει, μέσω της ομώνυμης εφαρμογής, τουλάχιστον το ανώτατο κόμιστρο, εισπράττει το κόμιστρο από τον πελάτη και εν συνεχεία αποδίδει τμήμα του στον μη επαγγελματία οδηγό του οχήματος. Εξάλλου, ελέγχει σε ορισμένο βαθμό την ποιότητα των οχημάτων και των οδηγών τους, αλλά και τη συμπεριφορά των τελευταίων, επ' απειλή ακόμη και αποκλεισμού τους. Επομένως, η υπηρεσία αυτή διαμεσολάβησης πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί «υπηρεσία στον τομέα των μεταφορών», κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο δ ', της οδηγίας 2006/123/ΕΚ, και συνεπώς αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας (σκέψεις 35, 37-40, 42, 43).

Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Uber France (C-320/16, EU:C:2018:221)

Η γαλλική εταιρία Uber France, η οποία εκμεταλλευόταν μια υπηρεσία καλούμενη Uber Pop, μέσω της οποίας διευκόλυνε την επαφή μη επαγγελματιών οδηγών που χρησιμοποιούσαν το

60 Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 376 της 27.12.2006, σ. 36).

61 Οδηγία 98/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σ. 37).

δικό τους όχημα και ατόμων που επιθυμούσαν να μετακινηθούν εντός πόλης, μέσω εφαρμογής για έξυπνα τηλέφωνα, διώχθηκε ποινικώς επειδή οργάνωσε την υπηρεσία αυτή. Υποστήριζε ότι η γαλλική νομοθεσία βάσει της οποίας διωκόταν συνιστούσε τεχνικό κανόνα που αφορά υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας κατά την έννοια της οδηγίας περί τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών [62]. Η οδηγία αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη να κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο νόμου ή ρύθμισης που θέτει τεχνικούς κανόνες σχετικά με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Εν προκειμένω όμως, οι γαλλικές αρχές δεν κοινοποίησαν στην Επιτροπή την επίμαχη ποινική νομοθεσία πριν από την ψήφισή της. Επιληφθέν της υποθέσεως, το tribunal de grande instance de Lille (πλημμελειοδικείο Λίλλης, Γαλλία) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν οι γαλλικές αρχές ήταν υποχρεωμένες να κοινοποιήσουν προηγουμένως το σχέδιο νόμου στην Επιτροπή.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 1 της οδηγίας 98/34/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/48/ΕΚ, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο δ ', της οδηγίας την έννοια ότι εθνική ρύθμιση που προβλέπει ποινικές κυρώσεις για την οργάνωση τέτοιου συστήματος αφορά «υπηρεσία στον τομέα των μεταφορών», στον βαθμό που εφαρμόζεται επί υπηρεσίας διαμεσολάβησης η οποία παρέχεται μέσω εφαρμογής για έξυπνα τηλέφωνα και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας συνολικής υπηρεσίας της οποίας κύριο στοιχείο είναι η υπηρεσία μεταφοράς. Τέτοιου είδους υπηρεσία αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής των οδηγιών αυτών (σκέψη 27 και διατακτ.).

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, στην υπόθεση Asociación Profesional Élite Taxi, C-434/15 (βλ. ανωτέρω), αποφάνθηκε ότι η υπηρεσία UberPop εμπίπτει στον τομέα των μεταφορών και δεν συνιστά υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας κατά την έννοια της οδηγίας 98/34. Κατά το Δικαστήριο, η παρεχόμενη στη Γαλλία υπηρεσία UberPop ταυτίζεται ουσιαστικώς με την υπηρεσία που παρέχεται στην Ισπανία. Συνεπώς, οι γαλλικές αρχές δεν ήταν υποχρεωμένες να κοινοποιήσουν προηγουμένως το επίμαχο σχέδιο ποινικού νόμου στην Επιτροπή.

6. ΦΠΑ

Αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κατά Γαλλίας και Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-479/13 και C-502/13, EU:C:2015:141 και EU:C:2015:143)

Στη Γαλλία και στο Λουξεμβούργο, η παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων υπέκειτο σε μειωμένο συντελεστή φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ). Συγκεκριμένα, από 1ης Ιανουαρίου 2012, η Γαλλία και το Λουξεμβούργο εφάρμοζαν, αντιστοίχως, συντελεστή ΦΠΑ ύψους 5,5 % και 3 % στην παροχή ηλεκτρονικών (ή ψηφιακών) βιβλίων.

Τα επίμαχα στην προκειμένη περίπτωση ηλεκτρονικά βιβλία ήταν βιβλία υπό ηλεκτρονική μορφή που παρέχονταν έναντι αντιτίμου μέσω τηλεφόρτωσης ή μετάδοσης στο διαδίκτυο (streaming) από ιστοσελίδα, τα οποία μπορούσαν να προβληθούν σε υπολογιστή, «έξυπνο» τηλέφωνο, αναγνώστη ηλεκτρονικών βιβλίων ή άλλο σύστημα ανάγνωσης. Η Ευρωπαϊκή

62 Οδηγία 98/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σ. 37).

Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι, εφαρμόζοντας μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ στην παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων, η Γαλλία και το Λουξεμβούργο παρέβησαν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από την οδηγία περί ΦΠΑ [63].

Το Δικαστήριο έκρινε ότι κράτος μέλος το οποίο εφαρμόζει μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ στην παροχή ψηφιακών ή ηλεκτρονικών βιβλίων παραβαίνει τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των άρθρων 96 και 98 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΕ) 282/2011 [64].

Συγκεκριμένα, προκύπτει από το γράμμα του σημείου 6 του παραρτήματος III της οδηγίας 2006/112/ΕΚ ότι ο μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ εφαρμόζεται επί παροχής βιβλίου σε υλικό υπόθεμα. Καίτοι, βέβαια, για να διαβαστεί το ηλεκτρονικό βιβλίο είναι αναγκαία η ύπαρξη υλικού υποθέματος, όπως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, τέτοιος φορέας δεν περιλαμβάνεται στην παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων. Επιπλέον, όπως προκύπτει από το άρθρο 98, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της ως άνω οδηγίας, ο νομοθέτης της Ένωσης αποφάσισε να αποκλείσει κάθε δυνατότητα εφαρμογής μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στις ηλεκτρονικά παρεχόμενες υπηρεσίες. Ωστόσο, η παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων συνιστά τέτοιου είδους υπηρεσία, καθόσον δεν αποτελεί παράδοση αγαθών κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, παρά μόνον εάν το ηλεκτρονικό βιβλίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενσώματο αγαθό. Ομοίως, η παροχή ηλεκτρονικών βιβλίων ανταποκρίνεται στον ορισμό των ηλεκτρονικά παρεχομένων υπηρεσιών του άρθρου 7, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 282/2011.

Η ερμηνεία αυτή δεν κλονίζεται από την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας, καθόσον η αρχή αυτή δεν καθιστά δυνατή τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ, ελλείψει σαφούς σχετικής διάταξης (σκέψεις 27, 28, 33-36, 42, 43, 46 και διατακτ.).

63 Οδηγία 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347 της 11.12.2006, σ. 1).

64 Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 282/2011 του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2011, για τη θέσπιση μέτρων εφαρμογής της οδηγίας 2006/112/ΕΚ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 77 της 23.3.2011, σ. 1).

Απόφαση της 7ης Μαρτίου 2017 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), RPO (C-390/15, EU:C:2017:174) [65]

Κατά την οδηγία περί ΦΠΑ [66], τα κράτη μέλη δύνανται να εφαρμόζουν μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ σε έντυπες εκδόσεις όπως βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά. Αντιθέτως, οι ψηφιακές εκδόσεις υπόκεινται στον κανονικό συντελεστή με την εξαίρεση των ψηφιακών βιβλίων που παραδίδονται επί υλικού υποθέματος, όπως παραδείγματος χάριν το CD-ROM. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία), επιληφθέν κατόπιν αιτήσεως του Πολωνού Συνηγόρου του Πολίτη, αμφισβήτησε το κύρος της ανωτέρω ρύθμισης. Ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει, αφενός, εάν η διαφορετική φορολόγηση είναι συμβατή με την αρχή της ίσης μεταχείρισης και, αφετέρου, κατά πόσον το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μετέσχε επαρκώς στη νομοθετική διαδικασία.

Κατά το Δικαστήριο, η υποχρέωση διαβούλευσης με το Κοινοβούλιο κατά τη νομοθετική διαδικασία, στις προβλεπόμενες από τη Συνθήκη περιπτώσεις, συνεπάγεται την υποχρέωση νέας διαβούλευσης οσάκις το τελικώς εγκριθέν κείμενο, εξεταζόμενο στο σύνολό του, αποκλίνει ουσιωδώς από εκείνο επί του οποίου το Κοινοβούλιο έχει ήδη γνωμοδοτήσει, πλην των περιπτώσεων εκείνων όπου οι τροποποιήσεις ανταποκρίνονται, κατ' ουσίαν, στις επιθυμίες που εξέφρασε το ίδιο το Κοινοβούλιο.

Διαπιστώνεται ότι το γράμμα του σημείου 6 του παραρτήματος III της τροποποιημένης οδηγίας 2006/112/ΕΚ δεν είναι κάτι περισσότερο από απλή φραστική απλοποίηση του κειμένου της πρότασης οδηγίας του οποίου η ουσία διατηρήθηκε πλήρως (σκέψεις 26, 30-32, 34, 36).

Εξάλλου, από την εξέταση των προδικαστικών ερωτημάτων δεν προέκυψε κανένα στοιχείο που να θίγει το κύρος του σημείου 6 του παραρτήματος III της οδηγίας 2006/112/ΕΚ ή του άρθρου 98, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, σε συνδυασμό με το ως άνω σημείο 6 του παραρτήματος III.

Διαπιστώνεται ότι η παράδοση ψηφιακών βιβλίων επί κάθε υλικού υποθέματος, αφενός, και η ηλεκτρονική παράδοση ψηφιακών βιβλίων, αφετέρου, αποτελούν παρόμοιες καταστάσεις. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις αυτές εισάγουν διαφορετική μεταχείριση δύο καταστάσεων οι οποίες είναι παρόμοιες υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης. Στην περίπτωση που διαπιστώνεται τέτοια διαφορετική μεταχείριση, δεν συντρέχει παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης εφόσον η διαφορετική αυτή μεταχείριση δικαιολογείται δεόντως. Η διαφορετική μεταχείριση δικαιολογείται εφόσον σχετίζεται με σκοπό που επιδιώκεται νομίμως από το μέτρο με το οποίο αυτή εισάγεται και εφόσον είναι ανάλογη προς τον σκοπό αυτόν.

Στο πλαίσιο αυτό, δεν αμφισβητείται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης καλείται, κατά τη θέσπιση φορολογικής φύσεως μέτρου, να προβεί σε επιλογές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως και να σταθμίσει αντιτιθέμενα συμφέροντα ή να κάνει σύνθετες εκτιμήσεις. Κατά συνέπεια, στο πεδίο αυτό πρέπει να αναγνωριστεί ευρεία εξουσία εκτιμήσεως και, επομένως, ο

65 Η απόφαση αυτή παρουσιάστηκε στην Έκθεση Πεπραγμένων 2017, σ. 24.

66 Οδηγία 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347 της 11.12.2006, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/47/ΕΚ του Συμβουλίου, της 5ης Μαΐου 2009, για την τροποποίηση της οδηγίας 2006/112/ΕΚ όσον αφορά τους μειωμένους συντελεστές φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 116,της 9.5.2009, σ. 18).

δικαστικός έλεγχος πρέπει να περιορίζεται στο κατά πόσο συντρέχει πρόδηλη πλάνη. Από τις διευκρινίσεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής προκύπτει ότι κρίθηκε αναγκαίο να υποβληθούν οι υπηρεσίες που παρέχονται ηλεκτρονικά σε σαφείς, απλούς και ομοιόμορφους κανόνες προκειμένου να μπορεί να προσδιοριστεί με βεβαιότητα ο εφαρμοστέος συντελεστής ΦΠΑ στις υπηρεσίες αυτές και να διευκολυνθεί έτσι η διαχείριση του φόρου αυτού από τους φορολογουμένους και τις εθνικές φορολογικές διοικήσεις. Ως προς το ζήτημα αυτό, η δυνατότητα των κρατών μελών να εφαρμόζουν μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ στις ηλεκτρονικές παραδόσεις ψηφιακών βιβλίων θα έθιγε κατ' αποτέλεσμα τη συνολική συνοχή του θεσπισθέντος από τον νομοθέτη της Ένωσης μέτρου (σκέψεις 41, 42, 49, 51-54, 57, 59, 60, 66, 70, 72 και διατακτ.).